

**”Ennen leikittiin aina ulkona”
Pihaleikit kulttuuriperintöprosessina**

Dunia Toropainen

Pro Gradu -tutkielma

Turun yliopisto

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelma

Kulttuuriperinnön tutkimus

Tammikuu 2018

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck-järjestelmällä.

TIIVISTELMÄ

TURUN YLIOPISTO

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos/humanistinen tiedekunta

Toropainen, Dunia: ”Ennen leikittiin aina ulkona”. Pihaleikit kulttuuriperintöprosessina

Pro gradu, 62 s., 13 liites.

Kulttuuriperinnön tutkimus

Tammikuu 2018

Tutkimus käsittelee pihaleikkikulttuurin muutosta ja pihaleikkien merkitystä suomalaisille. Tutkimus tuo esiin milloin ja miten pihaleikkikulttuuri on muotoutunut, millaisia pihaleikkejä on leikitty viimeisen sadan vuoden aikana ja missä pihaleikkejä leikitään tänä päivänä ja kuinka paljon.

Tutkimuksessa tarkastellaan pihaleikkikulttuurin muutosta kolmen tutkimuskysymyksen avulla: kuinka paljon ja minkälaisia pihaleikkejä nykylapset leikkivät, miksi pihaleikkiperinnettä halutaan säilyttää sukupolvelta toiselle ja ketkä pihaleikkiperinnettä edelleen vaalivat.

Tutkimusongelmaa selvitetään laadullisin menetelmin. Kouvolan Mansikkamäen koulun ja Porin Kaarisillan koulun neljännen luokan oppilaille järjestetyt pihaleikitunnit ja heille jaetut kyselylomakkeet toimivat tutkimuksen pääaineistoina. Lisäksi tutkimuksessa on käytetty aineistona keskustelupalstoja, lehtiartikkeleita ja pihaleikkimiseen liittyviä verkkosivuja sekä aiempaa tutkimusta.

Keskeinen tutkimustulos on, että viimeisen kahdenkymmen vuoden aikana pihaleikkiperinne on hävinnyt arkisesta katukuvasta. Pihaleikit eivät näy enää katukuvassa, mutta niitä leikitään edelleen kouluissa, päiväkodeissa, harrastuksissa ja erilaisissa pihaleikitapahtumissa.

Tutkimus osoittaa, että pihaleikit ovat jääneet sukupolvelta toiselle ihmisten mieliin ja niitä on muisteltu lapsuusajan mieluisimpina leikkeinä jo koko Suomen itsenäisen sadan vuoden ajan. Tämä tarkoittaa sitä, että pihaleikit ovat vuodesta toiseen tärkeitä ja merkityksellisiä ja elävät ihmisten muistoissa.

Asiasanat: pihaleikit, perinneleikit, kulttuuriperintö, kulttuuriperintöprosessi.

Sisällysluettelo

1. Johdanto.....	1
1.1 Pihaleikkien määrittely.....	2
1.2 Tutkimuksen aineisto ja aiempi tutkimus	6
1.3 Tutkimuksen metodi ja rakenne	10
2. Pihaleikkikulttuurin muutos huolestuttaa	12
2.1 Pihaleikkiperinteen jatkuva muovautuminen	12
2.2. ”Ennen leikittiin aina ulkona”	15
2.2 Pihaleikkien ”kulta-aika”	17
2.3 Pihaleikkiperinteen hiipumiseen johtaneita syitä.....	19
3. Pihaleikit osana nykylasten elämää	23
3.1 Vastuullisuus lasten ohjaamisessa	26
3.2 Pihaleikkitunnit Porissa 21.11.2017	27
3.3 Pihaleikkitunti Kouvolassa 24.11.2017	37
3.4 Pihaleikit ovat suosiossa edelleen	42
4. Pihaleikkiperinne sukupolvelta toiselle	47
4.1 Kouluilla on pihaleikkejä säilyttävä ja elvyttävä rooli	48
4.2 Lasten harrastustoiminta pihaleikkiperinteen ylläpitäjänä	49
4.3 Perinneleikkipäiviä ympäri Suomea	50
5. Tutkimustulokset	53
5.1. Jatkotutkimusehdotuksia	56
6. Lähdeluettelo	58

1. Johdanto

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää pihaleikkikulttuurinmuutosta ja pihaleikkien merkitystä suomalaisille. Pihaleikkiminen on jatkunut sukupolvelta toiselle ja jokaisella on jonkinlainen kokemus pihaleikkimisestä. Tutkimuksessa tuon esiin milloin ja miten pihaleikkikulttuuri on muotoutunut, millaisia pihaleikkejä on leikitty viimeisen sadan vuoden aikana ja miten pihaleikkiperinne on muuttunut.

Pyrin tutkimukseni avulla nostamaan pihaleikit aineettomaksi kulttuuriperinnöksi. Aineeton kulttuuriperintö on perinnettä, joka elää ihmisten arjessa. Ne muuntuvat, mutta säilyvät sukupolvilta toiselle. Ihmiset siirtävät sukupolvelta toiselle sellaisia tietoja, taitoja ja käytänteitä, joita he pitävät tärkeinä. Jotta pihaleikit saadaan nostettua aineettomaksi kulttuuriperinnöksi, vaatii se kulttuuriperintöprosessin. Modernisaatio uhkaa pihaleikkiperinnettä ja monet tekijät ovat vaikuttaneet pihaleikkiperinteen vähenemiseen. Kulttuuriperintöprosessissa nostetaan esiin jokin tärkeäksi koettu asia, joka uhkaa hävitä.¹ Pihaleikeistä ainoastaan Polttopallo on nostettu aineettoman kulttuuriperinnön wikiluetteloon.²

Tarkastelen aineiston ja kirjallisuuden avulla pihaleikkikulttuurin muutoksia kolmen pääkysymyksen avulla: kuinka paljon ja minkälaisia pihaleikkejä nykylapset leikkivät, miksi pihaleikkiperinnettä halutaan säilyttää sukupolvelta toiselle ja ketkä pihaleikkiperinnettä edelleen vaalii. Lähden selvittämään päätutkimuskysymyksiini vastausta kolmen alakysymyksen avulla: Kuka pihaleikkejä opettaa? Onko pihaleikkien leikkiminen vähentynyt, ja jos on, mitkä ovat siihen johtaneita syitä? Vaikuttavatko kotien ja koulujen ympäristö pihaleikkimiseen?

Pyrin selvittämään näihin kysymyksiin vastauksia tutkimalla ja vertailemalla nykyaikaa suhteessa menneeseen. Mitä lapset tekivät ennen, millaisia pihaleikkejä leikittiin, millaisia muistoja pihaleikkeihin liittyy. Entä mitä lapset tekevät nyt, millaisia pihaleikkejä he leikkivät nykyään ja millaisista pihaleikeistä he pitävät.

¹ Tuomi-Nikula & Haanpää & Kivilaakso 2013.

² Elävän perinnön wikiluettelo <<https://wiki.aineetonkulttuuriperinto.fi/wiki/Polttopallo>>.

1.1 Pihaleikkien määrittely

Perinteisiä pihaleikkejä kutsutaan myös ulkopeleiksi. Perinteisillä pihaleikeillä on pelin ominaisuudet. Pelin ja leikin ero ei aina ole selkeä. Yleisesti ottaen pelit ovat rajatumpia ja leikit vapaampia, mutta leikin ja pelin ominaisuudet usein myös sekoittuvat keskenään. Leikin ja pelin käsitteet määräytyvät pitkälti myös kielen mukaan. Joissakin kielissä näitä kahta ei ole eroteltu.³ Peli eroaa leikistä kuitenkin siten, että sillä on aina jonkinlaiset säännöt, joita tulee noudattaa pelin toimiakseen. Leikkeihinkin usein liittyy jonkinlaiset säännöt, mutta ne ovat vapaampia, kuin peleissä. *John Huizingan* määrittely esittää leikin vapaaehtoisena toimintana, ”joka suoritetaan määrätyissä ajan ja paikan rajoissa vapaaehtoisesti hyväksytyjen, mutta ehdottomasti sitovien sääntöjen mukaan: se on oma tarkoituksensa, ja sitä seuraa jännityksen ja ilon tunne sekä tietoisuus jostakin, mikä on ´toista` kuin ´tavallinen elämä`”.⁴ Peli on aina määrämuotoista. Pelin kulkuun voidaan kuitenkin vaikuttaa pelaajien tekemien valintojen ja strategioiden avulla. Liikunnallisia pelejä määrää myös leikkijän/pelaajan fyysiset kyvyt. Peleissä on usein kysymys jonkinlaisesta kilpailusta. Peleissä kilpaillaan joko yksin tai joukkueina toisiaan vastaan. Voittaja on se, joka ensimmäisenä saavuttaa pelin säännöissä määrätyn tavoitteen. Jotkut pelit jatkuvat automaattisesti päämäärän saavutettua, eikä niihin ole määritelty selkeää päätöstä tai voittajaa.

Rajaan ulkopelit kahteen alalajiin: ulkopeleihin joita on tarkoitus pelata tietyillä, vain niille suunnitelluilla välineillä, kuten esimerkiksi Mөлкky tai Petanki ja sitten ulkopeleihin, jotka eivät vaadi pelataksaan tiettyä välineistöä ja kutsun näitä pihaleikeiksi. Nämä pihaleikit ovat nimensäkin mukaisesti enemmän leikkejä kuin pelejä, vaikka ne omaavatkin joukon peleihin kiinnittyneitä sääntöjä. Tutkimukseni koskee viimeisimmäksi mainittua ulkopelien alalajia eli pihaleikkejä. Jaan tutkimuksessani pihaleikit kolmeen eri kategoriaan: kiinniottoleikkeihin, piiloleikkeihin ja havaintoleikkeihin.

Kiinniottoleikin perusmuoto on *Hippa*, jossa yksi valitaan kiinniottajaksi, joka ottaa muita kiinni. Kiinniottajaa kutsutaan Hipaksi ja Hippa vaihtuu, kun kiinniottaja saa kosketettua jotain kiinniotettavaa. Kiinniottoleikistä eli niin kutsutuista hipasta on erilaisia variaatioita. Muutamia yleisesti tunnettuja hippaleikkejä perinteisen hipan lisäksi on *Parihippa*, *Ketjuhippa* ja *X-hippa*. Parihipassa leikkijät valitsevat parin itselleen ja

³ Hänninen 2003, 14-15.

⁴ Huizinga 1967 [1944].

pitävät toisistaan kiinni käsikoukulla. Yksi pari valitaan hipaksi ja kiinniotettavaksi. Kiinniotettavan on mahdollista mennä turvaan ottamalla esimerkiksi parin oikeamman puoleisen kädestä kiinni ja täten tulee parin vasemman puoleisesta jälleen kiinniotettava, jota hippa jahtaa. Hippa vaihtuu, kun hippa saa kiinniotettavan kiinni. Ketjuhippa toimii lähes samalla periaatteella, mutta kiinniotetut muodostavat käsi kädessä ketjun, joka ottaa muita kiinni. Peli päättyy, kun kaikki ovat yhtä pitkää ketjua. X-hipassa hipan saadessa kiinniotetun kiinni jää tämä X-asentoon ja toiset leikkijät voivat pelastaa hänet ryömimällä jalkojen välistä. Tässä hipassa kiinniottaja ei vaihdu. Modernisoitumisen myötä myös uudenlaiset variaatiot hipoista ovat muodostuneet, kuten *TV-hippa* ja *Banaanhippa*. TV-hipassa pääsee hetkeksi turvaan hipalta menemällä kyykkyyyn ja sanomalla jonkin tv-ohjelman nimi. Banaanhippa toimii X-hipan tavoin eli hipan kiinniottaessa leikkijän tulee nostaa kädet ylös yhteen ikään kuin banaaniksi ja muut leikkijät voivat pelastaa hänet vetämällä leikkijän kädet alas ikään kuin kuoriakseen banaanin.

Poliisi ja rosvo on säännöiltään jo kehittyneempi leikki kuin edellä mainitut kiinniottoleikit. Pelaajat jaetaan kahteen joukkueeseen poliiseihin ja rosvoihin. Leikissä määritetään tarkka pelialue ja jokin paikka vankilaksi esimerkiksi kiipeilyteline. Poliisit ottavat rosvoja kiinni ja laittavat niitä vankilaan. Vapaana olevat rosvot voivat pelastaa vangeiksi jääneitä rosvoja tietyn säännöin, jotka pelaajat ovat sopineet. Esimerkiksi rosvot pelastuvat, kun joku vapaana olevat rosvo koskettaa vankilaa kolme kertaa jäämättä itse kiinni. Peli päättyy, kun kaikki rosvot on saatu kiinni. Tästä on myös erilaisia nimiversioita, kuten kanat ja ketut, mutta leikin idea on silti sama.

Piiloleikin perusmuoto on *Piilosilla olo* tai *Kuuropiilo*, jossa yksi valitaan etsijäksi ja muut menevät piiloon. Etsijä laskee tietyn luvun, jonka aikana piiloon menevät etsivät sopivat piilopaikat itselleen sovitusta lähiympäristöstä. Etsijä yleensä kuuluttaa piilossa olijoille ja kanssapelaajille löytäneensä henkilön huutamalla esimerkiksi ”Miia löydetty!”, jonka jälkeen nähty henkilö menee joko odottamaan muiden löytämistä tai auttaa etsijää löytämään muut. Pelaaja, joka tulee ensimmäisenä löydetyksi, on seuraava etsiä.

Pidemmälle kehittyneempiä piiloleikkejä ovat niin ikään *Kymmenen tikkua laudalla* ja lähes samalla periaatteella kulkevat *Purkkis*⁵ ja *Kirkonrotta* eli *Kirkkis*. Kymmenen tikkua laudalla leikkiin tarvitaan kymmenen tikkua, lauta ja kivi. Lautaa asetetaan kiven

⁵ myös nimellä Purkki ja Kurppa

päälle, keskelle ja tikut asetetaan laudan päälle. Leikkiin tarvitaan vähintään kolme leikkijää. Yksi leikkijöistä valitaan etsijäksi ja joku valitaan laudan potkaisijaksi. Yksi potkaisee lautaa niin, että tikut lentävät. Etsijän pitää kerätä tikut laudalle, sillä aikaa, kun muut menevät piiloon. Kun etsijä on kerännyt kaikki kymmenen tikkua laudalle, hän huutaa ”Kymmenen tikkua laudalla!” ja lähtee tämän jälkeen etsimään piiloon menneitä. Kun etsijä löytää piilossa olijan, molemmat pelaajat lähtevät yhtä aikaa juoksemaan kohti lautaa. Jos etsijä ehtii ensin laudan luokse, koskee hän lautaa ja sanoo löydetyn nimen, jolloin tämä jää ikään kuin vangiksi odottamaan, että muutkin piilossa olijat löydetään. Muut piilossa olijat voivat kuitenkin pelastaa vangeiksi jääneet, jos he ehtivät ennen etsijää potkaisemaan tikut ilmaan. Sinä aikana, kun etsijä jälleen kerää tikut laudalle muut voivat juosta piiloon. Kun kaikki piilossa olijat on löydetty, leikki päättyy ja ensimmäisenä löydetty pelaaja on seuraava etsijä. *Purkkis* toimii saman periaatteen mukaan, mutta laudan, kiven ja tikkujen tilalla on pallo. Pallo potkaistaan ja etsijän tulee hakea pallo sille sovitulle pisteelle. Jos piilossa olija ehtii ennen etsijää pallolle, hän voi joko pelastaa kanssapelaajansa potkaisemalla pallon tai koskettaa palloa huutamalla ”omat”, jolloin hän pelastaa vai itsensä.

Kirkonrotassa sen sijaan ei ole minkäänlaisia välineitä, mutta jonkinlainen kosketuspaikka tarvitaan, tällainen voi olla esimerkiksi seinä tai talonovi. Etsijälle valitaan jokin luku, johon häneen tulee laskea sovitulla kosketuspaikalla tai hänelle suoritetaan pesu⁶ ennen etsimään lähtemistä. Tämän aikana, kun etsijä laskee, muut menevät piiloon. Kun etsijä on laskenut hänelle määrätyn luvun, hän lähtee etsimään piilossa olijoita. Etsijän saadessa jonkin näköhavainnon ja tietääkseen varmasti kenestä on kysymys, hänen täytyy juosta kosketuspaikalle ja huutaa pelaajan nimet, esimerkiksi ”Aatun-nimet”, jolloin hän jää vangiksi. Nähty henkilö voi myös yrittää pelastaa itsensä juoksemalla kosketuspaikalle ennen etsijää ja huutaa ”omat”, kuten *Purkkiksessa*. Kaikkien vankien pelastaminen onnistuu myös, jos joku piilossa olijoista ehtii kosketuspaikalla ennen etsijää ja huutaa ”kaikki pelastettu”. Leikki päättyy, kun kaikki piilossa olioiden nimet on huudettu kosketuspaikkaan ja ensimmäiseksi löydetty valitaan jälleen uudeksi etsijäksi.

Havaintoleikkeihin listaan leikkejä, joissa havaitsemiskyky on leikin keskiössä. *Peili* on havaintoleikeistä yksinkertaisin. Peilissä vedetään pitkä viiva maahan noin

⁶ Etsijä pestään ennen varsinaisen leikin alkua, niin, että etsijä pitää kasvonsa seinää vasten ja yksi muista leikkijöistä pesee hänen selkensä lausuen samalla ”Vasta pesty puhdas selkä, saippualla pesty, ympyrä ja risti, kuka siihen viimeisenä likaisella sormellansa pisti?” (lorusta on olemassa lukuisia variantteja).

kahdenkymmenen askeleen päähän seinästä. Yksi leikkijä valitaan ”peiliksi”. Peili seisoo seinän edessä ja loput leikkijät menevät viivan taakse. Peili on selin muihin leikkijöihin. Peilin ollessa kasvot seinään päin voivat muut leikkijät lähteä liikkumaan kohti seinää. Aina kun peili kääntyy leikkijöitä kohti, pitää leikkijöiden pysähtyä mahdollisimman nopeasti ja huomaamattomasti. Jos peili näkee jonkun liikkuvan, hän huutaa tämän nimen. Nähdynsi tuleen pitää palata takaisin viivan taakse. Pelin voittaa se, joka ehtii koskettaa seinää ensimmäisenä. Voittaja on seuraavan kierroksen peili. Peilistä on kehitetty muunneltu versio *Väri*. Väri toimii muuten saman periaatteen mukaisesti, mutta siinä liikutaan ”peilin” sanomien ohjeiden mukaan. Peili sanoo, minkä väristä vaatetta omaava voi liikkua ja kuinka monta askelta. Leikistä on eri versioita. Joissakin versioissa värin lisäksi määritellään vaatekappale, jossa valittua väriä pitää olla esimerkiksi: ”se, jolla on mustat sukat saa liikkua viisi askelta”. Joissakin myös askellukset on määritelty tarkoin esimerkiksi ”kulje viisi kanan askelta”, joka tarkoittaa jalkojen peräkkäin laittamista. Voittaja on se, kuka pääsee ensimmäisenä koskettamaan seinää.

Pidemmälle kehittyneempiä havaintoleikkejä ovat muun muassa *Tervapata*, *Maa*⁷ ja *Polttopallo*. *Tervapadassa* maahan piirretään iso ympyrä ja ympyrän kehälle jokaiselle leikkijälle oma puoliympyrän muotoinen paikka. Yksi valitaan kiertäjäksi ja muut asettuvat ympyrän kehälle olevin puoliympyröihin. Kiertäjä kulkee muiden takaa kädessään jokin ennalta sovittu esine (keppi, käpy, kivi) ja pudottaa sen mahdollisimman huomaamattomasti jonkun leikkijän selän taakse. Esineen taakseen saaneen täytyy napata esine mahdollisimman nopeasti ja lähteä juoksemaan vastakkaiseen suuntaan kiertäjän kanssa. Molemmat yrittävät päästä vapaaksi jääneeseen paikkaan. Se kumpi ei ehdi ensimmäisenä vapaaseen puoliympyrään jatkaa kiertäjänä. Ympyrän keskelle on myös piirretty pienempi ympyrä eli tervapata. Sinne joutuu, jos ei huomaa esinettä sillä aikaa, kun kiertäjä on tehnyt esineen jätön jälkeen kokonaisen kierroksen. Sieltä pääsee pois, kun joku toinen joutuu tervapataan tai ennalta määrätyn ajan jälkeen.

Maa on leikki, jossa on tarkoitus ryöstää toiselta alueita. Maahan piirretään iso ympyrä, joka jaetaan leikkijöiden kesken tasakokoisiin sektoreihin eli niin kutsuttuihin maihin. Leikin alussa jokainen asettuu omaan maahansa seisomaan. Leikkiin tarvitaan keppi, jota heitetään. Heittovuorossa oleva yrittää osua jotain toista leikkijää kepillä polvien alapuolelle. Heittovuoron aikana jokaisen on pysyttävä omassa maassaan. Jos keppi osuu, heittäjä saa vallata/ryöstää niin suuren alueen kuin hän kykenee kepillä piirtämään omasta

⁷ myös nimellä Maan ryöstö tai Maanvalloitus

maastaan käsin.⁸ Uusi rajattu alue liitetään heittäjän alueeseen. Jos rajaamassa ollut leikkijä horjahtaa hän ei saa mitään. Heittovuoro siirtyy sille, joka menetti maansa. Leikkijä, joka menettää kokonaan maansa muille, tippuu pelistä. Voittaja on se, joka on vallannut/ryöstänyt kaikkien maat.

Kuten Maassa myös *Polttopalossa* tarkoituksena on osua pelaajien alavartaloon ja täten ”polttaa” muita leikkijöitä. Polttopalossa piirretään maahan iso ympyrä. Yksi valitaan pallon heittäjäksi eli niin kutsutuksi ”polttajaksi”. Kaikki muut leikkijät menevät kehän sisäpuolelle. Polttaja heittää pallolla kehän ulkopuolelta kehän sisällä olevia kohti. Ne keihin pallo osuu ”palavat” ja heistä tulee myös polttajia. Viimeiseksi kehän sisäpuolelle jäänyt voittaa.

Leikkiminen on ollut iäisyyden läsnä ihmisten elämässä ja se on pysyvä kulttuurin elementti. Leikkikulttuuri muuttuu kuitenkin jatkuvasti. Leikkikulttuuriin muutoksiin vaikuttavat yhteiskunnalliset olosuhteet.⁹ Leikkiaiheet, paikat, mahdollisuudet ulkona liikkumiseen ja kaverien omatoimiseen näkemiseen muovaavat leikkikulttuuria. Lapset muovaavat itse omaa leikkikulttuuriaan olosuhteiden mukaan, kuitenkin aikuisten asettamien rajojen sisäpuolella.¹⁰ Lasten leikin reviiiri on suppeampi kuin heidän vanhemmillaan, eikä heillä ole samanlaista vapautta liikkua.¹¹ Nämä tekijät ovat osaltansa vaikuttaneet pihaleikkimiseen.

1.2 Tutkimuksen aineisto ja aiempi tutkimus

Pihaleikkien leikkimistä ei juurikaan ole tutkittu. Tietoa pihaleikeistä löytyy melko vähän. Pihaleikeistä löytyvä tieto liittyy lähinnä siihen, millaisia erilaisista pihaleikkeistä on ja kuvailuihin, miten niitä leikitään. Tilastotietoa lasten pihaleikkimisestä ei löytynyt. Turun yliopiston sosiologian laitoksen dosentti ja filosofian tohtori Rafael Helanko on julkaissut 1970-luvulla laajat ja yksityiskohtaiset tutkimusraportit pihaleikeistä. Hän on tutkinut muun muassa sitä, millaisia kaverisuhteita pihaleikkeihin liittyy.¹² Pirjo

⁸ Rajaamisesta on eriversioita mm. toinen jalka omalla maalla ja toinen jalka toisen maalla, rajata saa niin suuren alueen kuin haara-asennossa kykenee piirtämään.

⁹ Alasuutari & Karila 2009, 72.

¹⁰ Helenius & Lummelahti 2013, 52.

¹¹ Koskela 2009, 134.

¹² Helanko 1969-1976.

Korkiangas on tehnyt useita lasten leikkimiseen liittyviä haastatteluita ja kyselyitä, joiden vastauksissa pihaleikkiminen on tullut esiin.¹³

Muutama ammattikorkeakoulun opinnäytetyötä löytyy. Näissä on tutkittu muun muassa päiväkotilasten ja alakoululaisten osallistamista ja liikunnallisuuden lisäämistä pihaleikkien avulla.¹⁴ Sannariina Hietanen on tehnyt Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakouluun opinnäytteen vuonna 2012 otsikolla ”Leikithäänkö kirkonrottaa vai olemako tervapataa” *Perinteisiä pihaleikkejä -tapahtuma Kolarin kirkolla 15.9.2011*. Opinnäytetyö oli tehty Kolarin seurakunnalle ja Hietanen oli pitänyt tapahtumassa pihaleikkejä ja jakanut kyselyn osallistujille. Opinnäytetyössään hän selvittää muun muassa lasten pihaleikkituntemusta ja näiden sopivuutta seurakuntatoimintaan.¹⁵ Muita suomalaisen pihaleikkiperinteeseen liittyvää tutkimusta en löytänyt. Sen sijaan leikkimistä ja pelaamista yleisemmin on tutkittu melko laajalti, ja monissa mainitaan sivuavasti pihaleikit. Tutkimustietoa ja kirjallisuutta leikin merkityksestä ja tärkeydestä lapsen kehitykselle löytyy paljon. Lasten liikuntaa ja urheilamista on tutkittu niin ikään varsin laajasti.

Päädyin käyttämään tutkimuksen aineistona itse tuottamaani aineistoa valmiin aineiston puutteen vuoksi. Päädyin tekemään osallisuustutkimusta, sillä se tuntui itsestäni kaikista luontevimmalta tavalta lähestyä toiminnallista teemaa. Lisäksi halusin saada tietoa aiempien sukupolvien pihaleikkimisestä. Tilastotieteen puuttumisen vuoksi päätin tehdä aiheesta kyselyn.

Koulutus- ja työtaustani ovat lapsi- ja nuorisotyössä sekä koulumaailmassa. Päädyin keräämään aineistoa osallisuustutkimuksen avulla juuri taustani vuoksi. Minun olisi luontevaa tarkastella lasten toimintaa samalla kun ohjaan heitä itse.

Hyödynsin aiempaa tutkimusta pihaleikeistä oman tuottamani aineiston suunnittelussa. Pohdin aiemman tutkimuksen avulla, millaista osallisuustutkimusta tulisin tekemään. Tarkastelin muiden tekemää tutkimusta ja arvioin sen avulla sitä, millaisin keinoin saisin itse kerättyä sellaista tutkimusaineistoa, josta saisin vastauksia tutkimukseeni.

Päädyin valitsemaan tutkimuskohteekseni kaksi lähes saman kokoista kaupunkia Kouvolan¹⁶ ja Porin¹⁷. Tarkastellessani aiempaa tutkimusta pihaleikeistä sekä

¹³ Korkiakangas 1996.

¹⁴ Mm. Ketola & Terkola 2016. Heijari 2014. Lustig 2009. Henriksson & Suopanki 2000.

¹⁵ Hietanen 2012

¹⁶ Heinäkuussa 2017 84798 asukasta.

¹⁷ Heinäkuussa 2017 84818 asukasta.

kasvatustieteellistä kirjallisuutta päädyin valitsemaan ikäryhmäksi neljäsluokkalaiset lapset. Tämä ikäryhmä on otollisin tutkimukseeni, sillä 4-6-luokkalaisia lapset ovat esipuberteetti-ikässä. Tässä iässä liikunta on tärkeää, mutta kilpailemisen merkitys ei vielä ole suuri. Tässä iässä monimutkaisiakin asioita aletaan ymmärtää. Täten he kykenevät ymmärtämään myös sellaisia leikkejä, joihin sisältyy monimutkaisiakin sääntöjä. Tässä iässä kuitenkin toiminta on ensisijaisempaa kuin ajattelu. Kouluikäiset osaavat kuitenkin keskittyä ja he pärjäävät ryhmässä. Heillä on ymmärrystä myös käytössääntöihin ja toisten huomiointiin. Toverien merkitys on lisääntynyt ja ikätovereilta otetaan vaikutteita.¹⁸

Liikkuminen ja motorinen kehitys ovat olennainen osa lapsen kokonaiskehitystä. Liikkuminen avaa lapselle uusia mahdollisuuksia oppia monia taitoja. Lapsen motorinen kehitys ja sen kautta avautuvat uudet mahdollisuudet ovat pohjana myös sosiaaliselle ja kognitiiviselle kehitykselle. Uuden oppiminen tapahtuu usein lapsen liikkumisen kautta tai sen avulla.¹⁹ Kouluiässä urheilusuoritukset ovat tärkeitä ja hyviä urheilusuorituksia saaneet saavat ihailua aikaiseksi, kun taas heikommin suoriutuvia saatetaan syrjiä. Koulussa saavutetut urheilusuoritukset vaikuttavatkin helposti lapsen itsetuntoon niin positiivisesti kuin negatiivisestikin.²⁰ Siksi pihaleikkien leikkiminen voi olla monelle positiivinen kokemus liikunnasta, jossa liikutaan leikin ja yhdessä tekemisen varjolla.

Pidin pihaleikkitunnin Kouvolassa Mansikkamäen koulun neljäsluokkalaisille ja Porissa Kaarisillan koulun neljäsluokkalaisille. Samalla kun pidin pihaleikkitunnin, tarkkailin ja havainnoin oppilaiden toimintaa ja pyysin heiltä suullista palautetta pihaleikeistä. Pysin samaan tämän avulla tietoa siitä, mitä pihaleikkejä lapset tietävät, mistä pihaleikeistä he tykkäävät, millaiset pihaleikit toimivat ja millaista identiteettityötä pihaleikit lapsissa muodostavat.

Suunnittelin pihaleikkitunnit niin, että jokaisesta laatimastani pihaleikkien alakategoriasta eli kiinniottoleikeistä, piiloleikeistä ja havaintoleikeistä leikitään yhtä leikkiä. Rakensin pihaleikkitunnin rakenteen niin, että eniten aikaa vievä leikki on niin sanottu pääleikki, jota leikitään keskellä pihaleikkituntia. Pihaleikkitunnin aluksi suunnittelin leikittävän kiinniottoleikkiä eli jonkinlaista hippaa. Tällaisten leikkien säännöt on helppo omaksua ja siitä saa kivan startin pihaleikkitunnille ja lämmön päälle.

¹⁸ Rödström 1992, 29-91.

¹⁹ Rintala 2000, 5.

²⁰ Vilko-Riihelä & Laine 2006, 86.

Valitsin ensimmäiseksi leikiksi TV-hipan.²¹ TV-hippa on modernimpi versio perushipalle. Neljäsluokkalaisille lapsille se on erinomainen kiinniottoleikki, sillä he tietävät jo paljon TV-ohjelmia, joita hipassa voi käyttää. Pääleikiksi valitsin piiloleikkien kategoriasta Purkkiksen. Purkkiksen säännöt omaksuu melko nopeasti, jos Kirkonrotta tai Kymmenen tikkua laudalla on tuttu pihaleikki, vaikkei Purkkista tietäisikään. Tunnin lopuksi suunnittelin havaintoleikin, Peilin. Varaleikiksi suunnittelin Banaanhipan, jota voisi käyttää, jos jokin leikki ei toimi tai jos aikaa olisi jäänyt. TV-hippaa, Peiliä ja Banaanhippaa on mahdollista leikkiä erikokoisissa ryhmissä, kun taas Purkkis vaatii isomman leikkiryhmän. Näin lapsille tulee esiteltyä leikkejä, joita voi leikkiä erikokoisissa ryhmissä.

Samalla kun pidin pihaleikkitunnit tein systemaattisia havaintomuistiinpanoja, kirjoittamalla ylös havaintojani lasten leikkimisestä. Lisäksi kirjoitin ylös käytyjä suullisia keskusteluja sekä opettajien että oppilaiden kanssa. Näiden lisäksi otin valokuvia pihaleikkitunneista. Valokuvat toimivat havainnollistavina tekijöinä.

Pihaleikkitunnin jälkeen jaoin oppilaille kyselylomakkeet²², jotka he täyttivät kotona vanhempien, isovanhempien tai muiden läheisten aikuisten kanssa. Kyselylomakkeen avulla pyrin löytämään sukupolvien välisiä eroja, ketkä opettavat lapsille pihaleikkejä, millaisissa asuinympäristöissä lapset asuvat, mitä lapset vapaa-ajalla tekevät, kuinka paljon lapset viettävät aikaa ulkona, kuinka hyvin lapset ja heidän läheisensä tuntevat pihaleikkejä, paljonko he leikkivät pihaleikkejä ja millaisia muistoja pihaleikkeihin sisältyy. Kyselyn avulla pyrin myös selvittämään missä pihaleikkejä leikitään ja ketkä vaalivat pihaleikkiperinnettä. Kyselylomake on jaoteltu kahteen osaan niin, että ensimmäiset kysymykset on suunnattu lapsille ja sen jälkeiset kysymykset lasten läheisille.

Jaoin kyselylomakkeita kaikkiaan 77 kappaletta. Vastauksia sain yhteensä 45 kappaletta, joista Kaarisillan koulusta tulleita vastauksia oli 21 ja Mansikkamäen koulusta 24 kappaletta. Vastausprosentti oli yhteensä 58%. Kaikki vastaukset tulivat paperisena, vaikka kyselyyn oli mahdollista vastata myös verkossa. Verkkolinkki oli laitettu paperisenlomakkeen alkuun sekä jaettu opettajien toimesta myös Oppilaitoksien hallintaohjelmassa, Wilmassa.

²¹ Katso luku 1.

²² Liite 1.

Tämän lisäksi kysyin sekä Mansikkamäen että Kaarisillan koulun neljännen luokan opettajilta sähköpostitse kysymyksiä pihaleikkiperinteeseen liittyen.²³ Näiden avulla haluan selvittää, miten paljon lapset leikkivät pihaleikkejä välitunneilla, käyttävätkö opettajat pihaleikkejä osana opetustaan ja onko pihaleikkiminen vähentynyt kouluissa silminnähden.

Käytän aineistonani myös internetin keskustelupalstoja, uutisia ja artikkeleita 2000- ja 2010-luvuilta. Näiden avulla saan käsityksen, kuinka merkityksellisinä pihaleikkejä pidetään kansallisesti.

1.3 Tutkimuksen metodi ja rakenne

Tutkimukseni on laadullista tutkimusta eli kvalitatiivista tutkimusta. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään ymmärtämään tutkittavaa ilmiötä ja saamaan ilmiöstä kokonaisvaltainen ja syvempi käsitys. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa annetaan tilaa yksilöiden näkökulmille ja kokemuksille ja niihin liittyviin ajatuksiin ja tunteisiin. Laadullisessa tutkimuksessa tärkeintä on pienen otannan laajempi ymmärrys, perusteellinen tutkiminen, jonka avulla voidaan tehdä yleistyksiä. Tärkeää on aineiston laatu, määrän sijaan. Aineiston tulee kuitenkin olla kattava ja perusteellisesti valittu. Tutkimuksessani kvalitatiivista tutkimusmenetelmää käytän toiminnan havainnoinnissa osallisuustutkimuksessa sekä kyselylomakkeessa.

Lisäksi käytän metodina aineistojen sisällönanalyysia. Sisällönanalyysin avulla tarkastelen tuottamaani tutkimusaineistoa: osallisuustutkimusta ja kyselylomakkeen vastauksia. Metodien avulla erittelen yhtäläisyydet ja eroavaisuudet. Etsin ja tiivistän näitä yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia niin eri sukupolvien, sukupuolien kuin paikkakuntienkin välillä. Sisällönanalyysissä tarkastellaan diskurssianalyysin tavoin jo valmiiksi tekstimuotoisia tai sellaiseksi muutettuja aineistoja. Sanallistan havaintoni osallisuustutkimuksessa ja kirjotan ylös käymämme keskustelut niin oppilaiden kuin opettajienkin välillä. Näitä sanallistettuja havaintoja erittelen ja vertailen keskenään. Tässä tutkimuksessa analysoin tuottamaani aineistoa, osallisuustutkimusta ja kyselylomakkeen vastauksia myös yhdessä aiemman tutkimuksen, keskustelupalstojen ja lehtiartikkelien kanssa. Tutkimalla kirjallisuutta, uutisia, artikkeleja ja keskustelupalstoja selvitan, miten pihaleikkejä on niissä käsitelty kansallisesti.

²³ Liite 2.

Sisällönanalyysin avulla pyrin muodostamaan pihaleikkikulttuurista tiivistetyn kuvauksen ja kytkemään sen laajempaan kulttuuriseen ja yhteiskunnalliseen ilmiöön sekä muihin aihetta koskeviin tutkimustuloksiin.

Tutkimukseni aluksi, luvussa kaksi, esittelen pihaleikkiperinteeseen liittyvää muutosta. Tässä luvussa käsittelen pihaleikkikulttuuriin muutokseen liittyvää huolta, sen muuttumista ja sen hiipumisen vaikuttavia syitä. Tarkastelen näitä kirjallisuuden, yleisen keskustelun ja kyselylomakkeen avulla. Luvussa kolme kuvaan osallisuustutkimuksen tuloksia ja analysoin niitä yhdessä kyselylomakkeen kanssa. Neljännessä luvussa tuon esiin useat tahot, jotka vaalivat pihaleikkiperinnettä ja siirtävät sitä sukupolvelta toiselle. Lopuksi totean mihin pihaleikkeihin käytetty aika on siirtynyt ja mikä on pihaleikkien rooli tänä päivänä sekä sitä, miksi pihaleikit tulisi säilyttää kulttuurissamme. Pohdin myös mahdollisia jatkotutkimuksia ja toimia pihaleikin säilyttämiseksi kansanperinteessämme.

2. Pihaleikkikulttuurin muutos huolestuttaa

Viimeisen kymmenen vuoden aikana on noussut huolestuneisuus pihaleikkiperinteen vähenemisestä. Mielikuva siitä, että lapset istuvat vain sisällä ja pelaavat tietokoneilla, eivätkä mene ulos leikkimään ja liikkumaan on noussut yksimielisesti esiin erilaisissa lehtiartikkeleissa ja internetin keskustelupalstoilla. Maaliskuussa 2009 useat lehdet kirjoittivat jutun lastenvaatevalmistaja Reiman teettämästä tutkimuksesta (2009), jossa tutkittiin *Kuinka lapset ulkoilevat eri pohjoismaissa* ²⁴. Tutkimuksessa ilmeni, kuinka pihaleikkien leikkiminen on vähentynyt. Tutkimuksessa selvisi, että tuolloin vuonna 2009 alle 10-vuotiaat lapset ulkoilivat yhä runsaasti, mutta lasten ulkoilu ei enää koostunut sääntöleikeistä, kuten pihaleikeistä. Sama suunta on nähtävissä Suomen lisäksi myös muissa Pohjoismaissa. Pihalla leikitään muita leikkejä, kuten esimerkiksi leikitään hiekkalaatikolla, rakennetaan lumiukkoja ja lumilinnuja, lasketaan mäkeä, keinutaan tai urheillaan. Kuitenkin ulkona liikkumiseen käytetty aika oli muihin Pohjoismaihin verrattuna vähäisempää. ²⁵

Lapsen kasvuun ja kehitykseen vaikuttavat monet eri tekijät. Kasvuympäristö muotoutuu sosiaalisista, psykologisista, fysiologisista ja ekonomistisista tekijöistä. Näiden kasvuympäristöön vaikuttavien tekijöiden avulla lapsen persoonallisuus muotoutuu. Osa asioista omaksutaan tiedostamatta ja osa tietoisesti niin vanhemmilta, leikkitovereilta kuin lähiympäristöstäkin.²⁶ Lasten kasvuympäristö muuttuu jatkuvasti yhteiskunnan mukana. Lapsen leikki muovaantuu ympäristön sanelemien ehtojen mukaan. Milloin on aikaa leikille ja missä voidaan leikkiä? Myös leikin aiheet muuntuvat ja heijastavat aina kulloistakin yhteiskunnallista aikaa ja tilaa. Lasten toiminta on aina sekä tiloja muuttavaa että niitä muovaavaa.²⁷

2.1 Pihaleikkiperinteen jatkuva muovautuminen

Leikki on arkea ja siksi siitä löytyykin hyvin vähän historiallista aineistoa viimeisiltä vuosisadoilta. Pihaleikeistä löytyvä tieto ajoittuu lähinnä viimeiselle vuosisadalle ja sitäkin on hyvin vähän. Ruudun hyppääminen on tunnettu kuitenkin Euroopassa 1500-

²⁴ Reima Group, 2009.

²⁵ Reima Group, 2009.

²⁶ Lahti 2001, 14.

²⁷ Strandell & Haikkola 2012, 11.

luvulla, mutta mahdollisesti jo paljon varhemmin. Kuitenkin jo roomalaisen historioitsijan Pliniuksen sanotaan kertoneen ruutuleikeistä, jotka muistuttavat nykyisen kaltaisia ruutuhypelyleikkejä ja on oletettu, että tämä leikki on jopa kaukaisen esihistoriallisen ajanjakson perintöä.²⁸ Pihaleikit ovat luultavasti saaneet alkunsa aikuisten seura-, hippa-, takaa-ajo- ja piirileikeistä.²⁹ 1940-luvun vaihteessa leikit alkoivat siirtyä lasten ja nuorten keskusteen ja vähitellen ne hävisivät aikuisten elämästä lähes kokonaan.

Monet pihaleikkien kaltaiset leikit olivat ja ovat edelleen suosittuja lasten ja nuorison keskuudessa, kuten esimerkiksi juoksu-, kiinniotto- ja piiloleikit. Suomessakin on tunnettu mm. sokkosilla, joka kuului keskiaikaiseen pohjoismaiseen perinteeseen, nuken juoksu eli ”viimeinen pari ulos” sekä muita vastaavia, kuten hippasilla. Pihaleikeissä saattaa olla piilotettuna piirteitä esimerkiksi aseharjoituksista ja taistelusta (lumisota ja piilos), vetokilpailusta (köyden veto ja sormikoukku), tasapainokokeista (naruhypely, ruutuhypely ja twist).³⁰

Leikeistämme suurin osa on kansainvälisiä ja useilla niistä on takanaan pitkä historia. Täten leikit tuovat sanomia vanhoista elämäntavoista, käsityksistä ja uskomuksista sekä kansojen kulttuurikosketuksista.³¹ Otin sähköpostilla yhteyttä Perinneleikit ry:n leikki-innovaattori Isa Peltoon. Hän on keskustellut useiden pihaleikkejä muistelevien ihmisten sekä leikkialan ammattilaisten kanssa ja on tämän kautta saanut selville sen, mistä pihaleikkien juuret mahdollisesti juontuvat. Esimerkiksi Kirkonrotalla oletetaan nimensä mukaisesti olleen kristilliset juuret. Kirkonrotassa tehty pesu³² on luultavasti viittaus siihen, kun Jeesusta vietiin ristille ja häntä tökittiin selkään ja Jeesuksen piti arvata, kuka häntä viimeisenä tökki. Kuten tämän myös monien muiden pihaleikkeihin kuuluvien tarinoiden taustat ja merkitykset ovat hävinneet pihaleikeistä. Esimerkiksi Mustan miehen leikkiminen on koettu loukkaavana ja rasistisena tummaihoisia kohtaan, vaikka leikin alkuperäisen ajatuksen mukaan mustamies ei tarkoittanut tummaihoista miestä, vaan kuolemaa tai nokisutaria.³³

Leikki on luovaa ja vaikutteita otetaan ympäröivästä maailmasta. Leikki onkin jatkuvasti muovautuvaa. Etnologian dosentti Pirjo Korkiakangas on tehnyt leikkimistä koskevaa

²⁸ Virtanen 1999, 140.

²⁹ Helenius & Lummelahhti 2013, 163.

³⁰ Talve 2012 [1979], 312.

³¹ Aaltonen & Kuusanmäki & Renvall & Voinmaa & Waris 1935, 280.

³² Katso viite numero 4.

³³ Pelto, 2017.

tutkimusta ja teettänyt temaattisen kyselylomakkeen vuosina 1982 ja 1991. Kyselyjen tavoitteena hänellä on ollut saada perusselvitys kyselyjen suorittamisajankohtina peruskoulua käyvien lasten vanhempien muistoista ja käsityksistä lapsuutensa aikaisista leikeistä ja töistä. Samoin kyselyllä on kartoitettu sitä, millaisia käsityksiä ja kokemuksia koululaisten vanhemmilla on omien lastensa hoidosta, kasvatuksesta, leikeistä ja töistä.³⁴ Vaikkakin työntekoa opeteltiin varhain yhteiskunnassamme ja siihen osallistuttiin pikkulapsesta lähtien, leikki on silti aina ollut keskeisessä asemassa ja on lomittunut muuhun toimintaan. Vaikka työntekoon siirtyminen on tapahtunut varhain, on arkeologisten löydösten perusteella päätelty, että toimeentulon turvaamiseen liittyviin toimintoihin saatettiin käyttää yllättävän vähän aikaa. Siten lapsityövoiman runsas käyttö tulee ilmeisesti vasta maanviljelyksen mukana – ja uudelleen teollisessa vallankumouksessa.³⁵ Sekä lasten että nuorten vapaa-ajanryhmät ovat nykyisessä laajuudessaan täten varsin uusi ilmiö, sillä maanviljelysyhteisö edellytti kaikilta jäseniltään työn ääressä viihtymistä. Toisaalta aikuiset odottavat, että lapset seurustelevat keskenään. Lapsilla ja nuorilla on myös pyrkimys itsenäistyä ja muodostaa pihayhteisöjä, jotka toimivat erossa aikuisista.³⁶

Korkiakankaan teettämissä kyselyissä selviää, että 1930-1940-luvuilla aikaa leikkimiselle ei juurikaan ollut. Pitkät koulumatkat ja työnteko koulupäivien jälkeen rajoittivat lasten omia harrastuksia ja leikkejä, ehkei niihin riittänyt päivän päätteeksi enää voimiakaan.³⁷ Mutta silloin kun leikittiin, niin mitä silloin leikittiin? Kyselyvastauksista selviää, että suosituimpina lapsuusajan leikkeinään koululaisten vanhemmat muistivat erilaiset pihaleikit. Kaikkien ikäryhmien naisista yli 80% mainitsi pihaleikkejä suosikkileikikseen, miesten nuorimman ikäryhmän (1955-1964) vastaajista yli 80%, vanhimman (1920-1939) ja keskiryhmän (1940-1954) vastaajista 70%. Noin neljäsosa kaikista vastaajista luetteli yksistään pihaleikkejä lapsuudenaikansa mieluisimpina leikkeinään, joista seuraavassa esimerkkejä. Eri-ikäisten naisten ja miesten vastauksissa oli muun muassa: Karttupiilo, ruutuhyppely, Puks'peli, sokkoleikki, 10-tikkua, ajopeli, poukkuulauta, hyppynaru, nelimaali, kirkonrotta, nurkkajussi, tervapata, piilosilla, pilpun peluu, pallopelit, hippasilla ja rosvo ja poliisi ynnä muut sellaiset.

Myös Korkiakankaan teettämien koululaisten välituntiansa viettoa kuvailevien kirjoitelmien (1987, kirjoittajia yhteensä 263 otsikolla *Näitä leikkejä olen leikkinyt*

³⁴ Korkiakangas 1996, 55.

³⁵ Antikainen 1998, 142-143.

³⁶ Virtanen 1999, 105.

³⁷ Korkiakangas 1996, 208.

mielelläni) perusteella kymmenen suosituinta leikkiä ja leikkien ryhmää olivat seuraavat: naruhyppely ja twist, erilaiset hippaleikit, erilaiset kiinniottoleikit, kuten musta mies, isänen, rosvo ja poliisi ja ajokki, piilosleikit, kuten vinkki ja kirkonrotta, jalkapallo, jääpallo, lumisota, valokuvaaja, peili ja lumilinnan rakentelu.³⁸

Näistä voidaan päätellä pihaleikkien pysyneen samantapaisina 1920-luvulta 1980-luvulle. Pihaleikeillä on täytynyt olla merkittävä rooli lapsuuden aikaisissa leikeissä, koska niitä niin paljon mainitaan ja muistellaan.³⁹

Suomen Vanhempainliitto järjesti keväällä 2004 liikuntamuistokyselyn. Kyselyssä lapset haastattelivat vanhempia ja muita sukulaisia. Kyselyssä pyydettiin kertomaan, mitä vanhemmat ja muut sukulaiset ennen leikkivät ja mitä he tekivät vapaa-ajallaan. Liikkumismuisto kyselyyn osallistui yhteensä 239 henkilöä. Eri leikkejä löytyi 187 kappaletta. Mukana oli muutamia samoja leikkejä eri nimillä. Leikeistä enemmistö oli ulkona leikittäviä liikuntaleikkejä ja suosituimpia olivatkin 10-tikkua laudalla, poliisi ja rosvoleikit sekä erilaiset palloleikit ja -pelit.⁴⁰ Myös tämä todistaa kuinka tärkeässä roolissa pihaleikit elävät ihmisten lapsuusmuistoissa.

2.2. ”Ennen leikittiin aina ulkona”

Teettämäni kyselyyn⁴¹ tuli oppilaiden läheisten vastauksia kaiken kaikkiaan sekä Kouvolasta että Porista yhteensä 44. Heistä oppilaiden vanhempia oli 41, isovanhempia kaksi ja aikuisia sisaruksia yksi. Vastaajista suurin osa, 48% oli 1970-luvulla syntyneitä. Toiseksi eniten vastaajia oli 1980-luvulla ja heitä oli 32%. 1960-luvulla syntyneitä oli 11%, Molemmat isovanhemmat olivat ainoita 1950-luvulla syntyneitä ja aikuinen sisarus oli 1990-luvulla syntynyt. Vastaajista naisia oli selvä enemmistö 80 %. Miehiä oli 18% ja muu sukupuolen valinneita 2%. Mitä pihaleikkejä oppilaiden läheiset sitten tiesivät ja mitä he ovat leikkineet lapsuudessaan?

Kyselyssäni kysyin samat leikit sekä lapsilta, että heidän läheisiltään. Listassa oli leikkejä, jotka olivat etenkin omassa lapsuudessaani 1990-luvulla suosittuja, suurinta osaa

³⁸ Korkiakangas 1996, 229-232.

³⁹ Korkiakangas 1996, 232.

⁴⁰ Suomen Vanhempainliitto 2004 < http://www.vanhempainliitto.fi/filebank/354-Liikkumismuistoja_leikit.pdf>

⁴¹ Liite 1.

näistä leikitään yhä.⁴² Lisäksi vaihtoehtojen lopussa oli kohta, johon vastaajat saivat lisätä listasta puuttuvia leikkejä, joita he tietävät ja joita he ovat leikkineet. Lähes kaikki vastaajat tiesivät iästä ja paikkakunnasta riippumatta hipan, poliisin ja rosvon, piilosilla olon, peilin, värin, kirkonrotan ja polttopallon. Vastaajat sanovat myös leikkineensä lapsuudessaan näitä samoja leikkejä. Näistä on pääteltävissä, että nämä pihaleikit ovat syntyneet jo varhain ja säilyneet sukupolvelta toiselle.

Erilaisten pihaleikkien tietäminen korreloi vastaajan iän kanssa. Selvästi eniten erilaisia pihaleikkejä, joita tämän päivän lapset leikkivät tiesivät 1980-luvulla syntyneet vastaajat. Vähiten tämän päivän pihaleikkejä tiesivät 1950-luvulla syntyneet isovanhemmat ja 1960-luvulla syntyneet vanhemmat. 1970-luvulla syntyneet sekä Kouvolasta että Porista listasi muihin, listasta puuttuviin leikkeihin ruutuhyppelyn. Lisäksi he mainitsivat Kukkulan kuninkaan, Viivahipan⁴³, Värin ryöstön ja Hillopurkin⁴⁴. Myös 1980- ja 1950-luvuilla syntyneet mainitsivat ruutuhyppelyn. 1980-luvuilla syntyneet mainitsevat lisäksi Puuhipan, Nurkkajussin, Maa-meri-laivan, Kuka pelkää mustaa miestä⁴⁵, Tukkihumalan ja Tuikkiksen⁴⁶. Mainintoja tuli myös muista pihalla leikittävistä leikeistä, jotka eivät ulotu suoraan pihaleikkikategoriaan, kuten hyppynarulla hyppely, Twisti ja erilaiset pallopelit, kuten koripallo ja jalkapallo.

Paikkakuntien välillä oli myös eroja. Esimerkiksi Purkkiksen tiesi Kouvolassa lähes puolet vastaajista (48%), kun taas Porissa sen tiesi vain neljännes. Myös Tervapata oli Kouvolalaisille läheisille tutumpi (70% vastaajista tietää) kuin porilaisille (35% vastaajista tietää). Tähän liittyi kuitenkin myös kielellisiä eroja, sillä Porissa Kaarisillan koulun opettajat ja lapset kertoivat käyttävänsä samaisesta leikistä nimeä Pikipata. Tämä on siis osaltaan voinut vaikuttaa vastaustulokseen. X-hippa, Banaanihippa, TV-hippa ja Maa/maan valloitus olivat myöskin kouvoolalaisille läheisille selvästi tutumpia leikkejä kuin porilaisille läheisille. Raumalla vuonna 1983 tehdystä tutkimuksesta

⁴² Katso luku 3.

⁴³ Leikitään yleensä liikuntasalissa, jossa on jo valmiita viivoja. Voidaan myös piirtää maahan. Hippa ja kiinniotettavat liikkuvat ainoastaan viivoja pitkin. Hippa vaihtuu kiinniotossa. Jurvakainen & Lahti & Valander 2014.

⁴⁴ Leikkijöistä yksi valitaan varkaaksi, yksi vartijaksi ja muut ovat hillopurkkeja. Hillopurkit asettuvat riviin viivalle ja he keksivät itselleen jonkin hillon nimen. Varas sanoo vartijalle ”Minulta on jäänyt kultakenkä kellariin. Saanko avaimen lainaksi” Vartija antaa varkaalle leikkiavaimen ja varas menee kellariin. Siellä hän huutelee eri hillojen nimiä. Jos varas huutaa jonkin leikkijän hillopurkin nimen, tämä juoksee pakoon sovittua reittiä. Jos varas saa hänet kiinni, hänestä tulee varas. MLL 2017, leikkipäivä <<https://www.xn--leikkipiv-12ac.fi/>>.

⁴⁵ Nykyisin kulkee esimerkiksi nimellä ”Kuka pelkää jäämiestä”.

⁴⁶ Tunnetaan myös nimellä tuikku tai taskulamppupiilos. Leikitään pimeässä. Piilon menijöillä on valot, ja etsiä etsii piilossa olijoita valon perusteella.

neljäsluokkalaisille oppilaille tuli esiin samankaltaisia vastauksia, joskin lisäksi myös sellaisia pihaleikkejä, joita yksikään 1970-luvulla syntyneistä ei maininnut teettämässäni kyselyssä. Yleisiä, paljon pelattuja neljäsluokkalaisten tyttöjen ja poikien yhteisleikkejä tuolloin vuonna 1983 olivat nuorahyppely, Hippa, Neljä maalia, Kahden tulen väliä ja Poliisi ja rosvo.⁴⁷

Kyselyssä kysyin, minkälaisia muistoja läheisille tulee mieleen pihaleikkeihin liittyen. Kaikki kysymykseen vastanneet muistelivat niihin liittyneen hyviä ja mukavia muistoja. Pihaleikkejä leikittiin ikään ja sukupuoleen katsomatta koko naapuruston tai kylän voimin. Pihaleikkejä muisteltiin leikittävän myös välituntisin koulussa. Vastaajat muistelivat sitä, kuinka paljon leikittiin ulkona, kun ei ollut matkapuhelinpelejä ja videopelikonetta. Näiden puuttuminen muistoissa tarkoitti sitä, ettei sisällä ollut mitään tekemistä ja siksi leikittiin ja urheiltiin ulkona kesät ja talvet, joka päivä. Muisteluissa tuli esiin myös isot pihat, joilla pystyi leikkimään isollakin porukalla.

*”Ennen kaikki leikkivät pihalla ei sisällä. Kaikki pihan lapset yhdessä”.*⁴⁸

Tiivistetty kommentti kaikista kyselyyn vastatuista kommenteista voisikin olla *”ennen leikittiin aina ulkona”*.

2.2 Pihaleikkien ”kulta-aika”

Vuosien 1950 ja 1970 välillä yli kolmannes maaseudulla asuneista muutti kaupunkiin, mikä tarkoitti alkutuotannon työvoiman määrän voimakasta vähenemistä ja samanaikaista teollisuuden palvelun sektoreiden kasvua.⁴⁹ 1970-luvulla hahmottui periaate, jonka mukaan valtio tarjoaa kaikille kansalaisille julkiset hyvinvointipalvelut asuinpaikasta sekä sosiaalisesta asemasta riippumatta, ja julkinen valta myös vastaa noiden palveluiden rahoittamisesta, tuottamisesta ja järjestämisestä.⁵⁰ Lähiöitä alkoi muodostua, kerrostaloja rakennettiin kaupunkiin tuleville työntekijöille ja heidän perheilleen. Maanviljeleminen vaihtui teollisuus- ja palvelutöihin. Hyvinvointiyhteiskunnan myötä myös naiset työllistyivät. Korkea työllisyysaste on ollut hyvinvointivaltion edellytys, sillä tuottava työ on välttämätöntä hyvinvointivaltion rahoittamiseksi. Toisaalta taas hyvinvointivaltion tuottamat palvelut ovat välttämättömiä

⁴⁷ Virtanen 1999, 141.

⁴⁸ 1970-luvulla syntynyt nainen muistelee.

⁴⁹ Moisio 2012, 77.

⁵⁰ Moisio 2012, 158.

palkkatyön kannalta. Niiden avulla on voitu hoitaa esimerkiksi terveyden- ja lastenhoitoon liittyviä tehtäviä ja näin hyvinvointivaltio on osaltaan ollut helpottamassa kansalaisten työelämään osallistumista.⁵¹ 1970-luku aloitti ajan, jolloin lapsilla oli sekä leikkikaverit lähellä, että aikaa leikkimiseen. Koulun jälkeen, vanhempien ollessa vielä töissä, ei ollut juuri muuta tekemistä kuin mennä ulos näkemään muita lapsia. Lapset pystyivät muodostamaan turvallisissa asuinympäristöissä leikkioporukoita, mikä mahdollisti pihaleikkien leikkimisen.

Muistot pihaleikkien ”kulta-ajasta” ovat herättäneet keskustelua useilla keskustelupalstoilla. Keskustelupalstojen viestiketjut muodostuivat, kun vuonna 2009 useissa lehdissä otsikoitiin pihaleikkiperinteen hiipuneen. Keskustelupalstoilla muistellaan pihaleikkimistä juurikin 1950-1970 luvuilla lapsuutta eläneiden keskuudessa. Anna.fi keskustelupalastalla on kaksi sivuinen keskustelu vuodelta 2009 otsikolla *Pihaleikkiperinne katoamassa*. Viestiketjun on aloittanut henkilö nimimerkillä ”näin 70-luvulla”. Hän kertoo kommentissaan näin:

*”Iltalehti kertoo, että pihaleikkiperinne on katoamassa. Sääli, sillä muistan kuinka hauskaa meillä oli kerrostalon pihalla kun leikimme 10 tikkua laudalla, neekeripataa tai kirkonrottaa, hypimme pituutta keinuista, valloitimme jalanmitalla maailmaa (potkaisit tikkua, jonka kaveri heitti > mittasit montako askeleen mittaa tuli ja yhtä monta jalankokoista valloitusta sait tehdä), hypittiin narua ja ruutua, tasapainoiltiin hiekkalaatikon reunalla, pallotelttiin seinää vasten superpalloilla (tehtiin samalla temppuja). Mitä muita pihaleikkejä muistatte?”*⁵²

Tähän keskustelun aloitukseen on tullut useita vastauksia, jossa muistellaan samaa. Vastaajat kertovat viettäneensä lapsuuttaan 1950-1970-luvuilla. Osa vastaajista lisää pihaleikkejä, joita muistaa. Eräs muistelee sitä, kuinka pienemmät lapset katsoivat vierestä ja opettelivat leikkejä. Useimmat vastaajista muistelevat, että lasten annettiin leikkiä pihoilla ja teillä, kun monikaan ei vielä omistanut autoa. Lisäksi keskustelussa todetaan, kuinka tietokoneet ynnä muut pelit ja välineet ovat vieneet lapsilta ”oikeat” leikit. Keskustelussa mainitaan myös, ettei nykyisin lapsia taida olla riittävästi tai

⁵¹ Jokinen & Saaristo 2002, 113-120, 127-128.

⁵² Pihaleikkiperinne katoamassa keskustelu <<https://keskustelu.anna.fi/threads/pihaleikkiperinne-katoamassa.1771771/>>.

ainakaan heitä ei ulkona näy. Toiset taas korostavat sitä, kuinka useammat pihaleikit eivät edes vaadi paljon leikkijöitä.

Ihan koko totuutta muistelut eivät kuitenkaan kerro. Muutama keskustelija muistelee tässä samaisessa keskustelussa myös oman aikansa lauta- ja korttipelejä, nukkeja, televisiota, paperinukkeja ja kiiltokuvia. Muistot ovat kultaantuneet. Sukupolvelta toiselle aikuiset ihmettelevät sitä, kuinka lapset ovat laiskoja, eivätkä tee mitään ja mitähän heistäkin tulee. Sukupolvelta toiselle todetaan, että *aina ennen* tehtiin, mentiin ja oltiin. Ja tämä aina ennen käsittää jokaisen omaa lapsuutta. Kuitenkin pihaleikit ovat jääneet sukupolvelta toiselle ihmisten mieliin ja niitä muistetaan. Tämä tarkoittaa sitä, että pihaleikit ovat vuodesta toiseen tärkeitä ja merkityksellisiä ja elävät ihmisten muistoissa kultaisina ja hyvinä yhteisinä hetkinä.

2.3 Pihaleikkiperinteen hiipumiseen johtaneita syitä

Pihaleikit ovat viime vuosikymmeninä menettäneet merkitystään, eivätkä lapset leiki pihaleikkejä enää niin paljon kuin heidän vanhempansa. Pihaleikkimisen vähentymiseen on monia syitä. Leikkien vähenemiseen ja leikkikulttuurin muutoksiin nykyhetkellä vaikuttavat muun muassa syntyvyyden alaneminen (suuria piharyhmiä ei synny), eivätkä vanhemmat uskalla päästää lapsia enää vapaasti leikkimään pihoille peläten ainokaistensa puolesta. Jatkuvat turvallisuushat ovat myös osasyynä tähän. Eri-ikäisistä lapsista koostuvia, leikkiperinteen siirtoon soveltuvia lapsijoukkoja ei enää ole kotien pihoilla ja lähipiirissä samalla tavalla kuin vielä 1950 – 1960-luvuilla suurten ikäluokkien lapsuuden aikana.

Pihaleikkien suosioon tai vähentymiseen vaikuttavat lapsijoukkojen koostumuksen ohella leikkipaikkojen rajoitukset. Teettämässäni kyselyssä⁵³ selviää, että puolet vastanneista lapsista asuu omakotitalossa. Kerrostalossa asuu vastaajista neljännes ja rivitalossa viidennes. Uudenlaisten asumalähiöiden lähetyviltä ei välttämättä löydy laajoja piha- ja metsäalueita joilla olisi mahdollisuus pihaleikkimiseen. Yleensä pihaleikit vaativat tilan, jossa suurikin lapsijoukko mahtuu liikkumaan ja yleensä vielä juosten. Kyselyvastauksista selviää, että lähellä metsää asuu kaikista vastaajista vähän yli puolet. Kun taas lähellä leikkipuistoa asuu kaikista vastaajista 80%. Kun laajat, turvalliset piha- ja metsäalueet puuttuvat, ei ole mahdollista leikkiä pihaleikkejä. Ei ole piilopaikkoja, eikä

⁵³ Liite 1.

maata johon voisi piirtää. Asumisrakenne on tiivistä ja lähelle on muodostettu huollettuja puistoja ja asfalttia, kuten parkkipaikkoja, jossa entisajan pihaleikkejä ei ole mahdollista leikkiä. Nykyisin tällaisia pihaleikkimiseen vaadittavia leikkipaikkoja lienevätkin enää koulujen pihat. Pihaleikkimistä on varmasti osaltansa myös vähentäneet uudenlaiset sisäleikkipuistot.

Lapsuus myöskin lyhenee koko ajan. Lapset kasvavat nopeammin ja yhä nuoremmilla alkaa murrosikä yhä aikaisemmin. Lapsuuden ja nuoruuden välille on syntynyt esipuberteetti-ikä, toisin sanoen varhaisnuorisoryhmä. Tämä ikäryhmä on tiukassa paineessa lapsuuden ja nuoruuden välillä. Tälle iälle on tyypillistä puhelimen, television, tietokonepelien ja muun massaviihteen aktiivinen seuraaminen nuorten lailla. Kyselyssä saadut tulokset vastaavat tätä. Kysyttäessä, mitä muuta teet koulun jälkeisellä ajalla, suurin osa vastasi pelaavansa, leikkivänsä ja olevansa kavereiden kanssa. Muutamia mainintoja tuli myös television katsomisesta, läksyjen tekemisestä, tietokoneella olosta ja urheilemisesta.

Leikkiyhteisö hajoaa myös muuttuneiden lomattomusten takia. Aiempaa enemmän ihmiset matkustelevat. Myös harrastustoiminta vie suuren osan niin lasten kuin aikuistenkin vapaa-ajasta. Teettämässäni kyselyssä selvisi, että lähes kaikki vastanneista lapsista sanoi harrastavansa jotain. Suurin osa harrasti useampaa kuin yhtä harrastusta. Suosituinta oli harrastaa jotakin urheilulajia. Harrastuksiin kuului myös kerhotoiminta ja taidealat, kuten musiikki ja piirtäminen. Monet kulttuurin yhtäaikaiset muutokset vaikuttavat siis siihen, että pihaleikkiyhteisöllä ei ole enää yhtä suurta merkitystä yksilön sosiaalistajan kuin ennen.⁵⁴ Koululaisten mieluisimmista leikeistään 1991 kirjoittamien kuvausten perusteella näyttää siltä, että piha- ja sääntöleikit eivät olleet täysin hävinneet, joskin niiden harrastaminen nimenomaan kotien pihoilla oli ilmeisesti vähentynyt edellä mainituista syistä johtuen. Kaikesta huolimatta monet pihaleikit elävät edelleen kotipihoillakin osana lasten leikinmaailmaa.⁵⁵

Vuodenajat määrittelevät pihaleikkimistä. Pihaleikkejä leikitään etenkin syksyisin ja keväisin, kun maassa ei ole lunta ja routaa ja jolloin on koulua. Yhä harvempi lapsi viettää aikaansa ulkona vapaa-ajallaan. Teettämäni kyselyn⁵⁶ mukaan lapsista suurin osa (52%) sanoi viettävänsä aikaa ulkona koulun ulkopuolisella ajalla tunnin päivässä. Yhdestä kahteen tuntiin koulun ulkopuolisella ajalla viettää reilu kolmannes ja puoli tuntia lähes

⁵⁴ Virtanen 1999, 106.

⁵⁵ Korkiakangas 1996, 229.

⁵⁶ Liite1

neljännes. 15% vastaajista sanoo, ettei vietä ulkona lainkaan aikaa koulun ulkopuolisella ajalla.

Mutta mitä ulkona sitten tehdään? Suurin osa vastaa yleisesti leikkivän, moni vastaa myös leikkivänsä pihaleikkejä, pyöräilevänsä, olevansa kavereidensa kanssa ja juttelevan, hyppivän trampoliinilla ja pelaavansa, paikkakunnasta ja sukupuolesta riippumatta. Tytöt kuitenkin vastaavat paikkakunnasta riippumatta edellä mainittujen lisäksi myös tempuillevansa ja voimistelevansa. Eniten aikaa ulkona vietetään paikkakunnasta ja sukupuolesta riippumatta kavereiden kanssa ja lähes yhtä paljon myös sisarusten kanssa. Jonkin verran aikaa vietetään myös vanhempien, isovanhempien tai muiden sukulaisten kanssa. Muutama mainitsee myös olevansa ulkona lemmikin kanssa.

Pihaleikkimisen vähentymiseen ovat osaltansa vaikuttaneet myös vanhempien ajan riittämättömyys lapsille. Vapaa-aikaa arvostetaan enemmän kuin ennen, mutta toisaalta taas työ on jatkuvasti läsnä ihmisten arjessa myös vapaa-ajalla. Vapaa-ajalla ei pystytä irtaantumaan työelämästä, kun jatkuvasti joutuu olemaan tavoitettavissa vähintään sähköpostin päässä, joka sekin tulee jatkuvasti mukana olevaan matkapuhelimeen. Aikuisilla ei ole voimia tai aikaa töiden jälkeen leikkiä lasten kanssa.⁵⁷ Puhelin ja tietokone ovat helppoja välineitä, joilla lapsen saa pois tieltä ja jolloin lapsi on hiljaa, ei sotke ja on poissa jaloista. Vanhemmat ovat osasyllisiä siihen, etteivät lapsi opi pihaleikkejä, kun niitä ei opeteta. Usein vedotaan myös huonoon säähän, minkä vuoksi ei viitsitä lähteä ulos.⁵⁸ Teettämässäni kyselyssä kuitenkin vanhemmat pitävät pihaleikkimistä erittäin tärkeänä ja yksi vanhempi kirjoittaa vielä, että pihaleikkimistä tulee leikittyä lasten kanssa ihan liian vähän.

Liikkuminen ja yhdessä olo ovat lapsen kehityksen ja kasvun kannalta oleellisia. Maailman kokeminen ja ymmärtäminen edellyttävät lapselta jatkuvaa liikettä, koskettamista, tuntemista, erottelemista ja kokonaisuuden hahmottamista. Lapselle liike, laulu ja omilla käsillä tekeminen ovat luonnollisia oppimisvälineitä. Leikkimällä ja liikkumalla lapsi oppii tekemään havaintoja itsestään ja ympäristöstään.⁵⁹ Leikissä yhdistyvät kaikki kehityksen piirteet: liikkuminen, tunteet, ajattelu ja sosiaaliset suhteet. Leikkiessään lapsi on aktiivinen ja tavoitteellinen. Lapsi ei kuitenkaan leiki tietoisesti kehittyäkseen, vaan siksi, että leikki tuottaa hänelle tyydytystä, huvia ja iloa.⁶⁰ Leikille ja

⁵⁷ Reima Group, 2009.

⁵⁸ Reima Group, 2009.

⁵⁹ Autio 2007, 11.

⁶⁰ Autio 2007, 15.

liikkumiselle tulee antaa aikaa ja leikkimiseen soveltuvat paikat ja rajat esittää ja asettaa lapsille. 10-15-vuotiaista yli puolet kokee vanhempiensa kieltäneet liikkumisen joillain tietyillä paikoilla, koska pitävät niitä liian vaarallisina.⁶¹ Voitaisiin ajatella, että tällöin lapsen puhelimen ja tabletin käyttö on perusteltua: lapsi on turvassa kotona vanhempien silmien alla vahdittavana.

Lapsuutta leimaa ajan ja tilan tiukka sääntely, nuoruutta tilattomuus. Lasten ja nuorten elämä ja kaupunkitilassa liikkuminen ovat ikään kuin väärässä paikassa olemista. Lapsuus ja nuoruus ovat institutionalisoitunutta. Lapsille on omat tietyt alueensa ja paikkansa, jossa heidän kuuluu olla.⁶² Lapsia harvoin enää näkee katukuvassa kouluajan ulkopuolella, ei ainakaan keskenään, eikä missään tapauksessa kaupungeissa. Lapsuus ja tilallisuus ovat paitsi jatkuvasti muuttuvia myös toisiinsa vaikuttavia ilmiöitä. Lapsuutta määritellään usein tilallisesti, vaikkapa keskusteluissa siitä, mikä on ”oikea” paikka lapsille tai siitä, miten ja milloin he voivat liikkua julkisesti.⁶³

⁶¹ Myllyniemi & Berg 2013, 50.

⁶² Koskela 2009, 152-153.

⁶³ Strandell & Haikkola 2012, 9-10.

3. Pihaleikit osana nykylasten elämää

Pohtiessani sitä, kuinka saisin mahdollisimman monipuolisen näkökulman siihen, mitä pihaleikkejä nykylapset tietävät ja mitä mieltä he ovat pihaleikeistä, päätin tehdä osallistavaa tutkimusta ja pitää lapsille pihaleikkitunteja. Päätin, että parhaiten tämä onnistuu kouluissa, koska koulu on miltei ainoa paikka, joissa on valmiiksi ryhmä lapsia, jotka ovat tekemisissä toistensa kanssa yhteiskunnallisista taustoista ja kiinnostuksen kohteista riippumatta.

Ikäryhmän valitseminen oli kuitenkin varsin haastavaa: missä iässä lapset vielä leikkivät, mutta heillä kuitenkin löytyy jo jonkintasoista kielellistä osaamista ja psyykkistä hahmotuskykyä asioihin? Ala-asteen ensimmäisellä kolmella luokalla leikitään varmasti eniten pihaleikkejä, mutta näiltä ikäryhmiltä ei kuitenkaan löydy vielä kielellistä osaamista yhtä laajasti, kuin vanhemmilta ikäryhmiltä. Kyselytutkimukseen vastaaminen olisi ollut täten todella haastavaa. Päätin valita ikäryhmäksi neljäsluokkalaiset lapset, sillä he ovat vielä kiinnostuneet leikkimisestä ja heiltä löytyy jo jonkinasteista kielellistä osaamista kyselytutkimuksen vastaamiseen. Tämän ikäiset lapset ovat lapsuuden ja nuoruuden välissä. Esipuberteettilapsena oleminen on tavallaan sitä, ettei ole enää lapsi, mutta ei vielä nuorikaan.⁶⁴ Tämä tuo myös mielenkiintoista näkökulman tutkimukseeni siitä, millaista on elää lapsuuden ja nuoruuden välistä aikaa. Tässä iässä aletaan ottaa jo mallia nuorista ja halutaan tehdä sellaisia asioita mitä nuoretkin tekevät, mutta toisaalta halutaan vielä leikkiä ja olla lapsia.

Päätin valita kaksi koulua eripuolilta Suomea; Kouvolasta ja Porista. Valitsin nämä kaksi kaupunkia ensinnäkin siksi, että ne ovat lähes samankokoisia kaupunkeja. Toiseksi Kouvola sijaitsee Kaakkois-Suomessa ja Pori Lounais-Suomessa, saan tähän myös hieman Itä-Länsi-vertailua. Mitä yhtäläisyyksiä näiden paikkakuntien lapsien pihaleikkimisessä on ja toisaalta mitä eroavaisuuksia löytyy? Kauempaa katsoen Suomi vaikuttaa kansankulttuuriltaan melko yhtenäiseltä maalta. Silmiinpistävät eroavuudet tulevat lähinnä Lapissa ja Raja-Karjalassa. Muutoin Suomi liittyy kiinteästi pohjoismaiseen kulttuuripiiriin. Kansankulttuurin erot tulevat kuitenkin lähempää katsottuna selvimmin näkyviin Itä- ja Länsi-Suomen välillä. Murre-erojen lisäksi erityisen selviä erot ovat vanhassa esineellisessä kansankulttuurissa, mutta myös henkisen

⁶⁴ Rödström 31, 1992.

perinteen alueella voidaan karttojen avulla pyrkiä kuvaamaan perinnealueita.⁶⁵ Sekä Kouvola että Pori ovat teollisuuskaupunkeja, jossa kaupungit ovat rakentuneet teollisuuden ympärille ja tämä ovat osaltansa vaikuttanut molempien kaupunkien aineettomaan ja aineelliseen kulttuuriperintöön. Kansanperinnealueiden rajoja säätelevät kuitenkin useat tekijät, kuten maantieteelliset, elinkeinomaantieteelliset, kasvi- ja eläinmaantieteelliset seikat sekä myös kansan mentaliteetti, uskonto, sivistystaso, liikenneyhteydet, hallinnolliset ja valtiolliset rajat kuin myös asutushistorialliset seikat ja murrerajat.⁶⁶

Valitsin molemmista kaupungeista lähes saman tyyppiset koulut: Mansikkamäen koulun Kouvola ja Kaarisillan koulun Porista. Molemmat sijaitsevat yhtä kaukana ydinkeskustasta (n. 2km päässä). Molempien koulujen läheisyydessä sijaitsevat asuin-alueet ovat varsin moninaiset ja tällöin yhteiskunnallinen tausta lapsilla ei varmastikaan ole yhtenäinen. Näissä molemmissa kouluissa järjestetään opetusta myös maahanmuuttajille. Molemmat koulurakennukset ovat varsin uusia⁶⁷, joka on vaikuttanut samalla tavalla koulujen pihojen suunnitteluun. Kummankin koulun pihaympäristössä on paljon rakennettua ympäristöä, joihin leikkimistä on pyritty ohjaamaan erillisiin leikkialueisiin. Molemmista löytyy lisäksi laajoja asfaltoituja piha-alueita.

⁶⁵ Virtanen 1999, 63.

⁶⁶ Virtanen 1999, 63.

⁶⁷ Mansikkamäen koulurakennus valmistui vuonna 2014 ja Kaarisillan koulurakennus valmistui vuonna 2017.

Ilmakuva 1. Kaarisillan koulun pihasta.

Ilmakuva 2. Mansikkamäen koulun pihasta.

Nykykulttuurissa leikit elävätkin lähes yksinomaan lasten perinteenä, jolloin niiden maastona ovat joko koti- tai koulunpihat.⁶⁸ Lapsiystävällinen ympäristö koostuu toimintamahdollisuuksia tarjoavista elinpiireistä, jotka ovat riittävän turvallisia ja hallittavia, mutta samalla myös kiehtovia ja salaperäisiä. Parhaiten tämä vaatimus toteutuu luonnonläheisessä ympäristössä, joka on mittakaavaltaan inhimillinen.⁶⁹ Kummastakin koulusta löytyi luonnonläheistä ympäristöä, jossa pystyy leikkimään pihaleikkejä. Pihaleikkien leikkiympäristö ei toisaalta vaadi paljon, kunhan on tarpeeksi hiekkakenttää maahan piirtämistä varten ja tarpeeksi turvallisia piilopaikkoja, kuten metsää, mutta toisaalta nämä ovat muodostuneet tänä päivänä jopa liian vaativiksi toteuttaa esimerkiksi koulujen pihoissa. Rakennetut leikkiympäristöt valtaavat yhä suuremman alan koulujen pihoista. Eikö lapsilta löydy enää luovuutta leikkiä rakentamattomassa ympäristössä vai eikö lapsille vain suoda mahdollisuuksia siihen?

Luovuuden puutos on itseruokkiva ilmiö. Toisaalta aikuiset rakentavat lapsille rakennettua leikkiympäristöä, mikä vähentää lasten luovuutta, mutta ehkä juuri tämän takia aikuiset havainnoivat lasten luovuuden vähentymisen ja yrittävät tukea leikkiä rakennuttamalla lisää leikkiympäristöjä: ikään kuin valmiilla, autetulla pohjalla, jonka päälle lapsi voi yrittää keksiä leikkiä. Lapsi on luontaisesti ympäristön aktiivinen käyttäjä, testaaja, kokeilija ja muokkaaja. Luovuuden ja mielikuvituksen avulla rakentamaton, tylsältäkin vaikuttava ympäristö täyttyy ideoilla. Ympäristö ja siinä saadut kokemukset vaikuttavat lapseen enemmän tai vähemmän läpi elämän, siksi ei ole yhdentekevää, millaisessa ympäristössä lapsemme kasvavat. Parhaimmillaan ympäristö voi tarjota iloa ja onnistumisen elämyksiä ja tukea siten yksilön kehittämisessä.⁷⁰

3.1 Vastuullisuus lasten ohjaamisessa

Pihaleikkitunnin suunnittelun lisäksi pohdin omaa rooliani pihaleikkitunnin vetäjänä ja ohjaajana. Kuten edellä olen todennut, pihaleikkiminen on vähentynyt merkittävästi. Ohjaajana minulla on suuri merkitys vaikuttaa oppilaiden kiinnostukseen leikkiä pihaleikkejä. Miten viestin ohjaajana kiinnostuneisuuttani ja asennettani pihaleikkimiseen? Minun tulee ohjaajana olla pihaleikkimiseen innostava ja kannustava. Sillä, että tulen ulkopuolelta ohjaamaan lapsia on sekä hyviä että huonoja puolia.

⁶⁸ Virtanen 1999, 141.

⁶⁹ Ojanen 2001, 21.

⁷⁰ Ojanen 2001, 21.

Toisaalta luon jotain uutta, normaalikoulupäivästä poikkeavaa ohjelmaa, mutta toisaalta minun pitää ansaita lasten luottamus minua kohtaan auktoriteettina.

Taustakoulukseni nuoriso- ja vapaa-ajan ohjaajana sekä työelämässäni keräämäni kokemus erilaisten lasten ja nuorten kanssa toimimesta niin koulunkäynninohjaajan, opettajan kuin museo-oppaankin roolissa ovat tuoneet minulle varmuutta lasten ja nuorten ohjaamiseen. Näiden lisäksi oma kiinnostukseni pihaleikkejä kohtaan luo aidon ja innostavan ilmapiirin pihaleikkituntien pitämiseen. Minun tulee ohjaajana luoda ohjaustuokioiden oppimisilmasto turvalliseksi, innostavaksi ja asiantuntevaksi. Kun lapsi innostuu ja luottaa siihen, että hänellä on hauskaa ja myös henkisesti turvallista, hän toimii aktiivisesti ohjaustilanteessa ja hänen itsetuntonsa vahvistuu, mikä voi johtaa siihen, että lapsi haluaa jatkossakin leikkiä pihaleikkejä.⁷¹

3.2 Pihaleikkitunnit Porissa 21.11.2017

Otin Kaarisillan koulun neljännen luokan opettajiin yhteyttä sähköpostitse marraskuun 2017 alussa ja saimme välittömästi sovittua pihaleikkitunnit marraskuulle. Sovimme, että pidän kaksi erillistä pihaleikkituntia peräkkäin kahdelle eri neljännelle luokalle 21.11.2017. Muutama päivä ennen sovittuja pihaleikkitunteja kävin katsomassa Kaarisillan koulun piha-alueen ja mietin etukäteen millä alueella tulemme suurin piirtein leikkimään mitkään leikkejä. 21.11.2017 sää oli pilvinen ja hieman pakkasen puolella. Maa oli jäässä, mutta lumipeitettä ei ollut lainkaan.

Sovin 4A luokan opettajan Marjo Furuholmin kanssa, että tapaamme Kaarisillan koulun pääaulassa välituntikellojen soitua kello 10.05. Ensin pidin pihaleikkitunnin 4A luokalle, jossa oli 19 oppilasta, mutta heistä kaksi oli poissa, tällöin osallistuja pihaleikkituntiin oli 17. Aloitimme pihaleikkitunnin 4A:n omassa luokassa, jossa esittelin itseni ja kerroin mitä tulemme tekemään. Esittelyn jälkeen, kysyin oppilailta mitä pihaleikkejä he tietävät ja mitä pihaleikkejä heille tulee heti mieleen. Pihaleikeistä tuli mieleen Poliisi ja Rosvo, Kirkkis eli Kirkonrotta, ja Polttopallo. Joku ehdotti myös jalkapalloa, joka ei kuulu pihaleikkeihin, vaikka sitä pihalla pelattaisiinkin. Jalkapallo saattoi kuitenkin tulla mieleen, koska minulla oli mukanaani jalkapallo Purkkista varten. Lapset olivat todella vastaanottavaisia heti ensinäkemisestä lähtien. Jaoin luokassa oppilaille myös kyselylomakkeet. Kerroin, että he voivat täyttää kyselylomakkeen heille läheisten

⁷¹ Rintala yms. 2005, 152.

aikuisten kanssa. Pyysin oppilaita palauttamaan kyselylomakkeen omalle opettajalleen heti kun he ovat sen täyttäneet. Kyselylomakkeiden jaon jälkeen sovimme tapaavamme pääovien ulkopuolella, kun kaikki ovat saaneet ulkovaatteet päälle. Pihalle lähtiessä lapset alkoivat keskenään jutella ja muistella, mitä pihaleikkejä onkaan. He alkoivat muistella, mikä olikaan TV-hippa. Kerroin, että tulemme kohta juuri leikkimään tätä. Oppilaat kyselivät minulta jo innokkaina, mitä muuta tulisimme leikkimään. Kerroin, että leikimme myös Purkkista. Oppilaat eivät tunnistanee leikkiä, ja kysyvät, mikä pihaleikki se on. Kun kerroin, mitä Purkkiksessa tehdään, niin heti, joku muisti leikin, mutta kutsui sitä eri nimellä, todeten; ”Aa, Nakkipiilo”. Oppilaat muistelivat ulkovaatteita pukiessaan myös jotain kiinniottoleikkiä, jossa pelastetaan konttaamalla toisten jalkojen välistä. Oppilaat keskustelivat myös muita juttuja kanssani mennessämme ulos.

Kun kaikki olivat saaneet ulkovaatteet päälle, tapasimme sovitussa paikassa koulun pääovien ulkopuolella. Esittelin heille ensimmäisen leikin, kiinniottoleikin, TV-hipan.⁷² Leikki ei ollut monellekaan ennestään tuttu, mutta säännöt omaksuttiin nopeasti. Kysyin kaksi vapaaehtoista kiinniottojaa ja heti kaksi vapaaehtoista löytyi. Sovimme lasten kanssa yhdessä leikkialueen nurmelle, asfaltin ollessa jäinen ja liukas. Lapset ryhtyivät heti leikkiin. Seurasin lasten leikkiä ja he leikkivät sitä innokkaasti, eikä kukaan jäänyt paikoilleen seisomaan.⁷³ Lapset leikkivät TV-hippaa noin viisi minuuttia, jonka jälkeen pyysin heitä keskeyttämään leikin ja kokoontumaan luokseni palautetta antamaan. Heidän mielestään TV-ohjelmia oli helppo keksiä ja he sanoivat, että voisivat leikkiä tätä myös välitunneilla. Yleisin kommentti oli, että heillä oli kivaa tätä leikkiessään.

⁷² Leikin säännöt luvussa 1.

Kuva 1. Kaarisillan koulun 4A:n oppilaita leikkimässä TV-hippaa 21.11.2017.

Palautteen jälkeen esittelin seuraavan pihaleikin, piiloleikin Purkkiksen.⁷⁴ Suurimmalle osalle leikki ei ollut ennestään tuttu ja säännöt olivat vaikea omaksua. Jouduinkin kertaamaan useamman kerran sääntöjä. Kun säännöt olivat jokseenkin omaksuttu, piti valita ensimmäinen vapaaehtoinen etsijä. Etsijäksi ilmoittautui heti ensimmäinen vapaaehtoinen. Ensimmäiseksi pallonpotkaisijaksi ilmoittautui useita. Tästä syntyi pientä kilpailua siitä, kuka saisi potkaista, joten päätin, että potkaisija valitaan arpomalla. Pyysin etsijää laittamaan silmänsä kiinni ja piponsa silmille. Potkaisijaehdokkaat seisoivat etsijän ympärille. Pyöritin etsijää, jotta hän menisi sekaisin siitä, kuka seisoj missäkin. Tämän jälkeen, etsijä osoitti jotakuta sormelle, joka valikoitui täten potkaisijaksi. Tämä ei aiheuttanut kenessäkään mitään vastaväitteitä vaan arvonta koettiin reiluksi. Tämän jälkeen määrittelimme yhdessä lasten kanssa leikkialueen, johon saa mennä piiloihin ja pallolle ”purkin”⁷⁵ eli niin sanotun kotipesän. Ennen kuin pääsimme virallisesti leikkimään leikkiä alkoi taktikointi siitä, ettei potkaisijan kannattaisi potkaista palloa siihen suuntaan missä piilot ovat.

Leikin aikana kiinnitin huomiota erityisesti leikin kulkuun ja lapsien tapaa pelata Purkkista. Etsijä meni aina jonkun nähtyään pallon luokse ja sanoi esimerkiksi ”Elli-rotta

⁷⁴ Leikin säännöt luvussa 1.

⁷⁵Leikin säännöt luvussa 1.

nähty”, joka juontuu täysin Kirkonrotta-pihaleikeistä. Kuulin, kun joku lapsista kommentoikin tätä ivalliseen sävyyn ”rotta nähty, onks tää muka joku Kirkkis”.

Leikin aikana piiloista löydetyt lapset tulivat juttelemaan kanssani. Useimmat heistä esittivät jatkuvasti huoltansa siitä, että milloin leikki loppuu ja sanoivat jo etukäteen haluavansa leikkiä sitä lisää. Yksi lapsista tuli ilmoittamaan halukkuutensa olla seuraava etsijä vielä leikin ollessa kesken. Hän kertoi siitä, että etsijällä oli ollut epäselvyyttä siitä, kumpi kahdesta ensimmäisestä nähdystä nähtiin ensin. Hän oli myöskin käynyt näille ilmoittamassa, että voi olla heidän puolestaan seuraava etsijä. Sanoin, että jos he kerran olivat niin sopineet, hän saa olla seuraava etsijä. Etsijä oli lopulta niin hyvä, että kaikki löydettiin niin, ettei yksikään saanut pelastettua kiinnijääneitä.

Kuva 2. Kaarisillan koulun 4A:n oppilaita leikkimässä Purkkista ja opettaja Marjo Furuholm 21.11.2017. Kuvassa jo piilosta löydetyt oppilaat.

Ennen toisen kierroksen alkua puutuin Kirkonrotasta otettuun käytäntöön ja kerroin mitä tässä leikissä kuuluu sanoa ja miksi, jotta he oppisivat tämän heille uuden leikin. Kun etsijä löytää jonkun, hänen kuuluu sanoa esimerkiksi ”Ellin nimet purkissa” tai ”Elli purkissa” tai pelkästään ”Elli nähty”. Ennen seuraavan kierroksen alkua tuli toisilta oppilailta pientä painostusta entistä etsijää eli nykyistä potkaisuvuorossa olijaa kohtaan siitä, että potkun tulee olla pitkä. Edellistä etsijää, eli potkaisuvuoron saanutta alkoi jännittää tämä ja hän olisi luopunut omasta potkuvuorosta. Sanoin, että jokainen

potkaisee omien kykyjensä mukaan ja kannustin häntä potkaisemaan, jollain hän suostui siihen.

Seurasin pelin kulkua, ja huomasin, että etsijä oli omaksunut uudet huutamiskäytännöt Purkkis-pihaleikin mukaisesti. Pelin kulkua myös taktikoitiin niin, että jo löydetty auttoivat piilossa olijoita viittoilemalla ja näyttämällä missä etsijä kulkee. Taktikointi saattoi aiheuttaa myös paineita piiloissa olleille ja piilosta löytyminen aiheutti kiukustumista. Yksi lapsista potkaisikin tämän vuoksi tahallaan pallon pois ”purkista”. Käskin lasta hakemaan takaisin pallon paikoilleen. Muut sanoivat, että ”hei, ei noin pienestä voi suuttua” ja ”ei voi heti alkaa ragee” ynnä muuta sellaista.

Jo piiloista löydetty lapset tulivat juttelemaan kanssani ja kysymään monta kertaa, että voidaanko leikkiä tämänkin jälkeen vielä kolmas kerta. Sanoin, että emme ehdi enää leikkiä tätä kolmatta kertaa, kun aikamme loppuu ja kehotin, että he voivat leikkiä näitä sitten esimerkiksi välitunneilla. Yksi tyttö esitti heti pettymyksen tähän ja sanoi, ettei kuitenkaan saa koko porukkaa kasaan leikkiä varten ja etteivät kaikki tule silloin leikkimään tätä. Yritin rohkaista kehottamalla kysymään rohkeasti ja keräämään porukan kasaan. Kysyin, onko heillä omaa palloa luokalla. Lapset kertoivat heidän yhteisestä ulkovalinevarastosta, jota saa käyttää sporttipankkikortilla. Kyselin, mikä tämä sporttipankkikortti oikein on. Jokaisen luokan opettajat ovat jakaneet sporttipankkikortit lapsille lukuvuoden alussa. Sporttipankkikorttia näyttämällä opettajalle tai avustajalle varaston luona saa lainata ulkopelivälineitä varastosta. Varastossa on muun muassa palloja, maaleja, mailoja, pulkkia ynnä muuta sellaista lasten välitunti- ja leikkimiseen soveltuvaa. Kesken juttelun Purkkis päättyi siihen, että etsijä löysi kaikki piiloista. Palautetta kysyessäni, kaikki totesivat Purkkiksen olleen ”osi kivaa, ja he osoittivat vielä kertaalleen halukkuutensa jatkaa kyseistä leikkiä.

Viimeiseksi pihatunninleikiksi esittelin havaintoleikin, Peilin⁷⁶. Peilin sääntöjä ei tarvinnut sanoa ollenkaan, sillä se oli kaikille tuttu pihaleikki. Jaoin luokan puoliksi kahteen ryhmään. Osoitin kummallekin ryhmälle leikkialueet. Molemmat ryhmät järjestäytyivät nopeasti ja valitsivat, kuka on Peili ja missä viiva sijaitsee. Peiliä leikittiin noin 5 minuuttia, jonka jälkeen pyysin leikkijöitä keskeyttämään leikin ja kokoontumaan yhteen. Kysyin palautetta Peilistä ja monet totesivat sen olevan ihan kivaa, mutta toisaalta vähän tylsää ja tyhmää. Kysyin tietävätkö he pihaleikkiä nimeltä Väri ja he sanoivat tietävänsä leikin ja alkoivat heti kertaamaan, miten väriä leikitään.

⁷⁶ Leikin säännöt luvussa 1.

Kuva 3. Kaarisillan koulun 4A:n oppilaat leikkimässä Peiliä ja taustalla opettaja Marjo Furuholm 21.11.2017.

Lopuksi kysyin vielä yleisestä mielipidettä koko pihaleikkitunnista. Kysyin mitä he tykkäsivät tällaisesta pihaleikkitunnista ja yksipuolinen mielipide oli, että pihaleikkitunti oli mahtava ja kiva. Kannustin heitä vielä leikkimään pihaleikkejä myös välituntisin ja kotona. Kerroin, että yksi lapsi oli Purkkiksen aikana osoittanut huolensa, ettei saa porukkaa kasaan leikkimään Purkkista, jolloin välittömästi oppilaita alkoi yksitellen sanoa ”mä ainakin voisin tulla mukaan” ja nostivat kätensä ilmaan. Rohkaisin rohkeasti tarttumaan näihin tilaisuuksiin ja kasaamaan porukan leikkimistä varten esimerkiksi eri luokkienkin oppilaista. Tämän jälkeen kiitin heitä vielä pihaleikkitunnilla mukana olosta ja reippaasta asenteesta.

4A luokka siirtyi tämän jälkeen ruokailemaan ja minua olikin jo tullut ulos odottamaan seuraava luokka, luokka 4B ja heidän opettajansa Maria Kukkamäki-Vesa. 4B luokassa oli 19 oppilasta. Aloitin 4B:n pihaleikkitunnin pihalla. Esittelin jälleen itseni ryhmälle ja kerroin mitä me tulimme tekemään. Pihaleikkitunnin aloitus ulkona oli huono idea, sillä minun oli vaikea saada ryhmä järjestykseen ja kuulolle. Kun järjestys lopulta löytyi, kysyin samat kysymykset kuin 4A luokan oppilailta, eli mitä pihaleikkejä lapset tietävät ja mitä pihaleikkejä heille tulee mieleen. Mieleen tulleita pihaleikkejä olivat Kirkonrotta, Poliisi ja Rosvo, Töpselihippa, Polttopallo ja myös tämä ryhmä mainitsi jalkapallon, jonka uskon johtuneen jälleen minulla mukana olleesta jalkapallosta Purkkista varten.

Ryhmä mainitsi myös sellaisia leikkejä, joita en nimen perusteella tunnistanut esimerkiksi *Penkkipersis*⁷⁷. Tämä leikki on hyvin samankaltainen kuin Keinupallo/Keinupolttopallo, mutta tässä leikissä istutaan esimerkiksi puiston penkillä keinujen sijaan. Lapsi, joka mainitsi kyseessä olevan pihaleikin, sanoi Helsingissä asuessaan leikkineensä tätä leikkiä. Ryhmä ei millään malttanut kuunnella, kun tämä lapsi kertoi minulle, miten Penkkipersis pihaleikkiä leikitään ja ryhmän kaottisuutta kuvaakin se, että, lapset asettivat minulle samaan aikaan paljon kysymyksiä; Mitä me tulemme tekemään? Pelataanko jalkapalloa? Entä polttopalloa? Ja jotkut kommentoivat näitä välittömästi, muun muassa sillä, että eivät halua pelata jalkapalloa. Tartuin tähän ja pyysin lapsia kuuntelemaan niin kerron heille mitä leikimme ensimmäiseksi.

Kuten olin suunnitellut, leikimme ensimmäiseksi kiinniottoleikkiä, TV-Hippaa. Kaksi vapaaehtoista kiinniottajaa löydettiin heti ja säännöt olivat helppo omaksua, vaikka leikki ei ollut kenellekään entuudestaan tuttu. Leikki ei lähtenyt kuitenkaan ollenkaan käyntiin, vaan leikki hyytyi ennen kuin ehti alkaakaan. Hipat jäivät odottelemaan, että kyykyssä olijat nousisivat ja leikki jumittui tämän vuoksi kokonaan. Suurin osa oppilaista seisoi paikoillaan ja osa oppilaista liukui pikkuhiljaa nurmialueella olleille keinuille, eivätkä olleet mukana lainkaan. Oppilaat turhautuivat tähän saman tien ja muutama tyttö toi esiin, että pojat eivät ottaneet tyttöjä lainkaan kiinni ja siksi leikki ei edennyt. Lopetin leikin kesken ja pyysin kaikkia kokoontumaan lähelleni. Kysyin, mitä he pitivät leikistä. Lapset sanoivat, että olisi ollut kivaa, jos kiinniottajat olisi ottaneet kaikkia kiinni.

Vaihdoin leikin lennosta varaleikkiin, Banaanhippaan⁷⁸. Banaanhippa oli suurimmalle osalle tuttu. Kertasimme kuitenkin vielä säännöt yhdessä varmuuden vuoksi. Monille lapsille tuli tästä leikistä mieleen Töpselihippa, jossa laitetaan kädet koukuiksi kiinni jäädyttyä ja kiinni jäänyt on mahdollista pelastaa työntämällä kädet koukuista. Banaanhippaan löytyi jälleen kaksi vapaaehtoista kiinniottajaa. Leikki oli kuitenkin edellisen tapaan aika takkuista, joten lisäsin kolmannen kiinniottajan mukaan vauhdittamaan leikkiä. Leikki alkoi luistaa niin, että kaikki saivat osakseen liikettä. Banaanhippaa leikittiin noin viisi minuuttia, jonka jälkeen pyysin leikkijöitä

⁷⁷ Niin keinupolttopallossa kuin tässäkin leikissä tarkoituksena on, että polttaja osuu pallolla muiden leikkijöiden ylävartaloon, polvien ja pään välisellä alueella. Poltettavat saavat torjua pallon pääasiassa potkaisemalla, mutta voivat ansaita erikoistorjuntamenetelmiä, jos ehtii käydä koskettamassa etukäteen sovittua maamerkkiä, sillä aikaa, kun polttaja hakee torjuttua palloa. Maamerkit voivat olla eriarvoisia ja joistain voi saada myös lisäelämiä itselleen. Pallo on siis tarkoitus torjua ja potkaista mahdollisimman kauas, jotta maamerkeille ehtii. Jos pelaaja palaa, hänestä tulee seuraava polttaja.

⁷⁸ Leikin säännöt luvussa 1.

keskeyttämään leikin ja kokoontumaan yhteen lähelleni. Pyysin kommentteja tästä leikistä ja yleisimmät kommentit olivat, että leikki oli ihan kivaa ja ok.

Kuva 4. Kaarisillan koulun 4B:n oppilaita leikkimässä Banaanihippaa 21.11.2017.

Tämän jälkeen siirryimme isolle hiekkakentälle leikkimään piiloleikkiä, Purkkista. Tästä ryhmästä noin kolmasosa tiesi leikin, mutta he kertoivat kutsuvansa tätä eri nimillä. Selitin säännöt kuitenkin, jotta kaikki ymmärtäisivät leikin kulun. Säännöt olivat vaikea omaksua ja selitin niitä moneen kertaan. Kun säännöt olivat jotenkuten selvät, kysyin ensimmäistä vapaaehtoista etsijää, ja yksi vapaaehtoinen etsijä ilmoittautui välittömästi. Tästä ryhmästä saatiin ensimmäinen potkaisijakin sovittua yhteisymmärryksessä. Kun leikki saatiin käyntiin, myös tämän ryhmän etsijä sanoi aluksi kirkonrotasta tuttua ”Elli rotta nähty”, hän alkoi kuitenkin korjaamaan itse itseään ja muunsi sanonnan sanonnaksi ”Elli nähty”. Tämän pelin aikana tuli paljon ”Kaikki pelastettu”-potkuja. Pientä kinaa ja epäselvyyttä oli siitä, kuka oli jo nähty ja kenen nimet olivat laitettu purkkiin. Yksi lapsi meni vahingossa potkaisemaan pallon, vaikka hänet oli jo nähty ja hänen nimensä oli jo sanottu. Tämä aiheutti hieman epäselvyyttä ja sanaharkkaa. Tästä selvittiin kuitenkin hyvin nopeasti ja päästiin minun ohjeistuksella jatkamaan leikkiä eteenpäin. Pelin aikana oli paljon juonittelua ja taktikointia. Jo löydetyt auttoivat piilossa olioita. Etsijää kohtaan oli paljon naljailua jo löydettyjen taholta. He sanoivat monta kertaa muun muassa ”sä oot

kotikissa, mee kauemmas ettimää, et voi olla koko ajan lähellä tota palloo”. Tästä muodostui vähän negatiivinen ja totinen ilmapiiri koko leikin ympärille.

Kuva 5. Tilannekuva ”kaikki pelastettu”-hetkestä. Kaarisillan koulun 4B:n oppilaita ja opettaja Maria Kukkamäki-Vesa leikkimässä Purkkista 21.11.2017.

Emme ehtineet leikkiä kuin yhden kierroksen leikkiä, eikä yhtä piilossa olijaa löydetty ollenkaan, joten huusimme hänet yhdessä hyvästä piilosta pois suunnitellun ajan loppuessa. Kysyin palautetta leikistä ja yleisesti lapset pitivät tästä, mutta tämä oli joidenkin mielestä liian pitkä leikki leikkiä näin kylmällä säällä. Lisäksi he valittivat pitkiä odotteluajoja, joita joutui odottamaan sekä piilossa, että jo löydettyinä. Yksi lapsi oli lähtenyt kesken leikin kotiin kenenkään huomaamatta. Oppilaan äiti soitti opettajalle, ja oli sanonut lapsensa tulleen itkien kotiin ja lapsen sanoneen, että häntä kiusataan. Minulta koko tilanne jäi täysin huomaamatta. Näin ainoastaan, kun lapsi oli juoksemassa kohti palloa leikin aikana ja että etsijä sanoi, että hänet oli jo nähty ja nimet huudettu. Tämän jälkeen lapsi ilmeisesti lähti kotiin.

Tässä ryhmässä oli myös toinen lapsi, joka ei suostunut alusta asti osallistumaan yhteenkään leikkiin. Hän pyysi jatkuvasti saako hän mennä sisälle tai kotiin. Ja hän osoitti voimakkailla sanoilla sekä minulle että opettajalle, ettei häntä kiinnosta pihaleikit. Enkä

tämän vuoksi pakottanutkaan häntä leikkimään, vaan hän sai seurata sivusta pihaleikkিতuntia.

Kun yhden lapsen olinpaikka oli selvillä, siirryimme leikkimään viimeistä leikkiä, havaintoleikkiä, peiliä. Myös tälle ryhmälle peili oli täysin tuttu. Kertasin kuitenkin vielä säännöt. Jaoin myös tämän luokan kahteen eri ryhmään. Näytin kummankin ryhmän leikkialueet ja järjestäytyminen tapahtuivat nopeasti. Lapset valitsivat äkkiä, kuka on ensimmäinen peili ja missä viiva menee. Peiliä leikittiin noin viisi minuuttia, jonka jälkeen kokosin ryhmän kasaan ja pyysin heiltä palautetta peilistä. Peilin sanottiin yleisesti olevan kivaa. Kysyin, tietävätkö pihaleikkiä nimeltä Väri ja myös tälle ryhmälle Väri oli tuttu. Myös tässä ryhmässä alettiin saman tien kertaamaan ja kuvailemaan, miten sitä leikitään.

Kuva 6. Kaarisillan koulun 4B:n oppilaita leikkimässä Peiliä 21.11.2017.

Kysyin vielä yleistä palautetta siitä, mitä he tykkäsivät pihaleikkিতunnista ja yleinen kommentti oli, että heillä oli kivaa. Kysyin, voisivatko he leikkiä näitä myös välituntisin ja osa vastasi, että eivät, sillä he vain voimistelevat välituntisin ja tykkäävät asettaa haasteita toisilleen, joita toiset sitten yrittävät toteuttaa. Osa taas sanoi haluavansa jatkaa etenkin Purkkiksen leikkimistä. Välitunti alkoi kesken palautteen annon ja lapset yrittivät ottaa minulta palloa Purkkiksen leikkimistä varten. Sanoin, että pallo on minun ja että heidän täytyy hakea ulkovälinevarastosta pallo leikkimiseen. Yksi oppilaista meni saman

tien pyytämään palloa, mutta hänen tuli hakea ensin sporttipankkikortti saadakseen sen. Kannustin vielä muita lapsia leikkimään pihaleikkejä. Lisäksi kannustin vielä Purkkista haluavien kysymään esimerkiksi 4A:n tai muiden luokkien lapsia leikkiin mukaan, jotta saavat porukan kasaan. Kerroin myös, kuinka 4A luokassa oltiin kovasti halukkaita leikkimään Purkkista. Kiitin lopuksi vielä oppilaita mukana olosta, jonka jälkeen kaikki hävisivät omille teilleen välituntia viettämään. Annoin opettajalle vielä kyselylomakkeet, jotka hän jakaa luokassa oppilaille kotiin vietäväksi.

Kyselyitä lähetin koteihin paperisena kaikille pihaleikkitunnille osallistuneille sekä Kaarisillan koulun 4 A:n kahdelle poissa olleelle oppilaalle. Poriin Kaarisillan kouluun jaoin 38 kyselylomaketta.

3.3 Pihaleikkitunti Kouvolassa 24.11.2017

Otin Mansikkamäen koulun neljännen luokan opettajiin yhteyttä sähköpostitse marraskuun 2017 alussa ja saimme sovittua pihaleikkitunnit marraskuulle. Sovimme, että tulen pitämään pihaleikkitunnin neljäsluokkalaisten yhteiselle liikuntatunnille perjantaina 24.11.2017. Pidin täten kaikki pihaleikkitunnit saman viikon 47 aikana. 24.11.2017 lunta oli satanut koko edellisen päivän ja yön Kouvolassa niin, että lunta oli maassa noin 10 senttimetriä. Sovimme 4C luokanopettaja Helena Hasun kanssa, että tapaamme opettajahuoneen edessä kello 8.15. Tavattuamme siirryimme luokkaan, johon saapui myös 4L luokanopettaja Janne Savolainen. Haastetta pihaleikkitunnin pitämiselle asetti se, että opettajat olivat lähettäneet koteihin viestin, jossa kysyivät paperisen lomakkeen avulla saavatko oppilaat osallistua pihaleikkituntiin, tutkimukseen ja keitä saa kuvata pihaleikkitunnin aikana. Ihmettelin tätä käytäntöä suuresti, miksi pihaleikkimisestä piti tehdä erillinen ilmoitus koteihin? Tämä jäi minulle epäselväksi ja sain vastaukseksi ainoastaan, että tämä on heillä käytäntönä. Kolmasosa oppilaista ei saanut osallistua ollenkaan pihaleikkituntiin, eikä heille täten saanut laittaa myöskään pihaleikkikyselyä kotiin.

Lasten tullessa luokkaan, esittäydyin ja kerroin mitä tulemme tekemään. Kysyin mitä pihaleikkejä he tietävät. Lapset mainitsivat muun muassa Kirkonrotan, tervapadan ja piilohipan. Tämän jälkeen jaoin oppilaille kyselylomakkeet ja kerroin ohjeet sen täyttämiseen. Tässä yhteydessä opettajat kertoivat minulle, keille kyselylomakkeen sai

jakaa. Kyselyitä lähetin koteihin paperisena kaikille pihaleikkitunnille osallistumiseen luvan saaneille, eli 39 lapselle.

Tämän jälkeen sovimme, missä tapaamme ulkovaatteiden pukemisen jälkeen. Opettajat asettivat lapset kahteen jonoon. Jonoissa lähdimme kulkemaan kohti lähellä olevaa isoa hiekkakenttää, jonka lähellä oli myös metsää. Tämä alue ei kuitenkaan kuulu lasten välituntialueeseen.

Ilmakuva 3. Kuvan oikeassa yläreunassa näkyy hiekkakenttä, jossa pidin pihaleikkitunnin Mansikkamäen koulussa.

Joukko, joka ei saanut osallistua pihaleikkimiseen lähti opettajien kanssa kävelemään siksi aikaa, kun pidin muulle ryhmälle pihaleikkituntia. Pihaleikkituntiin osallistui 39

lasta. Pihaleikkituntiin osallistuneista puolia ei saanut kuvata lainkaan. Tämä asetti minut erittäin haasteelliseen tilanteeseen siitä, keitä saan kuvata ja keitä en.

Ensimmäiseksi leikimme kiinniottoleikkiä, TV-hippaa. Rajasimme hiekkakentän opettaja Janne Savolaisen kanssa palloilla ja maastossa olevilla lyhtypylväillä suorakulmion malliseksi alueeksi. TV-hippa ei ollut lapsille entuudestaan tuttu ja heidän oli vaikea omaksua sääntöjä. Kun leikin säännöt omaksuttiin, valikoitui heti kaksi vapaaehtoista kiinniottajaa. TV-hipan leikkiminen sujui ongelmitta. TV-hippaa leikittiin noin viisi minuuttia, jonka jälkeen pyysin heitä keskeyttämään leikin ja kokoontumaan luokseni. Kysyin mielipiteitä TV-hipasta ja yleinen kommentti oli, että se oli hauskaa, kivaa ja mahtavaa. Ongelmana vain oli, että aina ei tiennyt kuka oli hippa. He kuitenkin sanoivat, että voisivat leikkiä tätä myös välitunneilla.

Kuva 7. Mansikkamäen koulun neljäsluokkalaista leikkimässä TV-hippaa 24.11.2017.

Jaoin tämän leikin jälkeen ryhmän kahtia luokittain niin, että molemmat ryhmät leikkivät omissa ryhmissä eri puolilla laajaa kenttäaluetta ja metsää. Ryhmän puolittamisen jälkeen selitin molemmille ryhmille erikseen piiloleikin, Purkkiksen. Tämä leikki oli ennestään tuttu vain kahdelle lapselle esikoulusta. Sääntöjen selittämisen jälkeen monet totesivat tämän leikin muistuttavan heidän mielestään Kymmenen tikkua laudalla⁷⁹ -leikkiä.

⁷⁹ Leikin säännöt luvussa 1.

Säännöt omaksuttiin nopeasti. Vapaa-ehtoinen etsijä löytyi välittömästi kummassakin ryhmässä. Vapaaehtoisia ensimmäisen potkaisun suorittajia oli molemmissa ryhmissä jälleen useita. Ensimmäisen ryhmän kanssa suoritimme arvonnin, kuten Kaarisillankin koulussa. Eli etsijä sulki silmänsä ja laittoi pipon silmilleen ja minä pyöritin häntä niin, että hän menee sekaisin siitä, missä kohdassa potkaisijat seisovat. Tämän jälkeen hän osoitti jotakuta, joka valikoituu potkaisijaksi. Toisessa ryhmässä oli vain kolme halukasta potkaisijaa, joten päätin suorittaa arvonnin kivi-sakset-paperi-menetelmällä. Ensin kaksi pelasivat kivi-sakset-paperia ja voittaja pelasi vielä kolmannen osapuolen kanssa. Tästä voittajana selvinnyt sai potkaista pallon.

Seurasin pelin kulkua vuorotellen kummassakin ryhmässä. Kummassakin leikissä leikkiminen sujui mutkitta. Toisen ryhmän lapsilta tuli kommentteja epäreilusta leikkialuejaosta. Toinen ryhmä kommentoi minulle, kuinka toisella ryhmällä oli selvästi parempia mahdollisuuksia piiloutua. Molemmilla ryhmillä oli mahdollisuus käyttää alueitaan laajasti, mutta toinen ryhmä ei osannut hyödyntää leikkialuettaan monipuolisesti. Aluksi lapsilta ei meinannut löytyä hahmotusta pelissä taktikoimiseen. Keskustelimme tästä opettaja Janne Savolaisen kanssa. Menin ohjaamaan piilossa olleita lapsia siinä, miten he voisivat hyödyntää aluetta ja taktikoida. Neuvoisin, mitä kautta he voisivat esimerkiksi edetä lähemmäs kohti palloa niin, ettei etsijä huomaa.

Molemmissa ryhmissä leikin ennestään tienneet huusivat etsijälle, ettei hän saa oleskella lähellä palloa sanomalla ”-nimi- keittää kuumaa puuroa ja purkki räjähtää”. Molemmissa joukkueissa saatiin useita ”kaikki pelastettu” hetkiä. Toinen ryhmä oli sopinut keskenään etsijän vaihtamisesta kesken leikin. Toisessa ryhmässä oli koko ajan sama etsijä. Kummassakaan ryhmässä ei löydetty kaikkia piilossa olleita niin, että leikki olisi päättynyt itsestään. Ajan loppuessa jouduin keskeyttämään leikin kesken ennen kuin ensimmäinen kierros oli saatu päätökseen. Huusimme yhdessä lasten kanssa vielä piilossa olleet kokoontumaan luokseni. Ensin keskeytin toisen ryhmän leikin ja kysyin heidän mielipiteitä leikistä ja yleinen mielipide oli, että oli tosi kivaa, parasta ja 5/5. He sanoivat myös, että voisivat leikkiä tätä leikkiä välitunneillakin. Tämän jälkeen ohjasin ryhmän leikkimään havaintoleikki Peiliä. Peili oli suurimmalle osalle tuntematon leikki ja neuvoisin heille säännöt. Säännöt omaksuttiin kuitenkin nopeasti.

Kuva 8. Mansikkamäen koulun neljäsluokkalaiset pelaamassa Purkkista 24.11.2017. Tilanne kuva ”kaikki pelastettu”-hetkestä, jossa etsijä menee hakemaan palloa, sillä aikaa kun muut juoksevat piiloihin.

Kun toinen ryhmä alkoi leikkiä Peiliä, kävin keskeyttämässä toisen ryhmän Purkkiksen ja kysyin heiltä mielipiteitä leikeistä. Myös he totesivat yleisesti leikin olleen kivaa ja 5/5. He sanoivat myös, että voisivat leikkiä tätä myös välitunneilla. Ohjasin tämän jälkeen myös tämän ryhmän leikkimään peiliä. Heillekin leikki oli tuntematon, mutta säännöt omaksuttiin nopeasti. Seurasin kummankin leikkimistä ja toisessa ryhmässä tuli sanaharkkaa siitä, että peilinä olija kääntyy aivan liian nopeasti niin, ettei leikissä ehtinyt liikkua. Muuten leikki sujui mallikkaasti sääntöjen mukaan. Molemmat ryhmät leikki noin viisi minuuttia Peiliä. Keskeytin molempien ryhmien leikkimisen yhtä aikaa ja kysyin heiltä mielipiteitä leikistä. Moni sanoi leikin olevan tylsä, eivätkä he haluaisi leikkiä tätä välitunneilla.

Kuva 9. Mansikkamäen koulun neljäsluokkalaisia leikkimässä Peiliä.

Kysyin lopuksi vielä yleisiä mielipiteitä pihaleikkitunnista. Kaikki totesivat sen olleen tosi kiva ja 5/5. Kannustin heitä pihaleikkimiseen välitunneilla ja vapaa-ajalla. Kerroin myös Purkkiksen olleen suosittua kummassakin ryhmässä ja kannustin heitä leikkimään esimerkiksi tätä leikkiä ja keräämään porukan kasaan välitunneilla. Lapset kertoivat, että välitunnilla tällaisen leikin leikkiminen on vaikeaa, kun ei ole hyviä alueita leikin leikkimiseen ja on vaikea hahmottaa välitunnin aikana, ketkä ovat leikissä mukana.

Lähdimme kentältä kaikki yhdessä pois. Lapset menivät viettämään välituntia. Matkalla takaisin koulunpihaan opettaja Helena Hasu kertoi minulle, että 5-6-luokan oppilaat huolehtivat leikkivälinevarastosta. Heitä kutsutaan Väykkäreiksi. Väykkärit merkitsevät listaan, kuka lainaa minkäkin välineen ja huolehtivat myös siitä, että välineet palautetaan takaisin varastoon. Varastosta voi siis vuokrata erilaisia liikunta- ja leikkivälineitä välituntikäyttöön.

3.4 Pihaleikit ovat suosiossa edelleen

Vaikkakin Mansikkamäen koulussa kaikki eivät päässeet osallistumaan ohjaamaani pihaleikkituntiin, ryhmä oli silti sopivan kokoinen. Näin ollen sekä Kouvolasta että

Porista pihaleikkিতuntiin osallistui lähes saman verran lapsia. Vertailuryhmien ollessa lähes samankokoisia kummassakin ryhmässä asetti se ryhmät tasapainoiseen asemaan tutkimuksessani. Myös kyselyihin tuli vastauksia kummastakin kaupungista lähes yhtä paljon.

Kaikissa pihaleikkitunneissa huomasin sekä yhtäläisyyksiä että eroavaisuuksia. Yleisimmin huomasi sen, kuinka ryhmän dynamiikka vaikutti pihaleikkimiseen. Ryhmissä, joissa oli hyvä ja kannustava ilmapiiri, kestettiin paremmin taktikointi ja tappiot. Niissä ryhmissä, joissa yleisilmapiiri oli jo valmiiksi vastahakoinen, huomasi sen, kuinka vastoinkäymisetkin otettiin raskaammin. Lapsista huomasi myös sen, kuinka eri kehityksen vaiheet tässä iässä vaikuttavat siihen mikä kiinnostaa ja mikä ei, sekä se millä tavoin asioihin suhtaudutaan. Esimurrosikäisillä tai niin sanotuilla esipuberteetilapsilla tärkeintä ovat toveruus ja tasa-arvo, sukupuoleen katsomatta. Tässä pätee ajatus, jossa toverit tulevat ensisijaisina, tasavertaisina tovereina. Tämä kuitenkin muuttuu murrosiässä vertailu – ja kilpailu toverisuhteiksi, jossa taas verrataan itseään muihin tai kollektiivisesti verrataan meitä muihin.⁸⁰ Eri kehityksen vaiheet vaikuttavat halukkuuteen ja asennoitumiseen leikkiä pihaleikkejä.

Tämä näkyi muun muassa TV-hippaa leikittäessä, jossa sekä Porissa että Kouvolassa oli hajontaa siinä, kuinka erilleen tytöt ja pojat olivat toisistaan. Suurin osa lapsista selvästi ponnisteli sitä vastaan, että olisi joutunut ottamaan vastakkaista sukupuolta olevan kiinni tai pelastamaan ja koskettamaan tätä. Ryhmät olivat selvästi jopa jakautuneet hetkittäin tytöt toiseen reunaan ja pojat toiseen reunaan leikkialuetta. Leikin luonne kuitenkin johti siihen, että oli pakko välillä ylittää näitä rajoja. Koulunpihan puuhailulle on yleensä ominaista juuri tyttöjen ja poikien jyrkkä eriytyminen. Pihaleikit ovat suosittuja siksi, että esimerkiksi erilaisissa takaa-ajo- ja piiloleikeissä tytöt ja pojat eivät joudu kilpailemaan keskenään.⁸¹

Teettämässäni kyselyssä sukupuolittuneisuus tuli myös esiin vahvasti. Sekä Porissa että Kouvolassa pojat tiesivät enemmän pihaleikkejä kuin tytöt. Sen sijaan tytöt taas sanoivat leikkivänsä enemmän pihaleikkejä kuin pojat. Suosituimmat tyttöjen leikkimät pihaleikit olivat Kouvolassa Hippa, Poliisi ja Rosvo, Kirkonrotta ja Polttopallo, joita kaikkia leikkii noin 75% vastaajista. Porissa taas suosituimmat tyttöjen leikkimät pihaleikit olivat Hippa ja Kirkonrotta, joita molempia leikkii 80% vastaajista. Kouvolassa poikien suosituin

⁸⁰ Rödström 1992, 94-95.

⁸¹ Virtanen 1999, 141.

pihaleikki, jota leikitään, oli kirkonrotta, jota 80% vastaajista sanoi leikkivänsä. Porissa taas suosituin poikien pihaleikki oli Hippa, jota 70% vastaajista sanoi leikkivänsä.

Pihaleikkituntien aikana ilmeni, että suurin piirtein samat pihaleikit ovat lapsille tuttuja paikkakunnasta riippumatta, mutta niihin sisältyy erilaista kielellistä sisältöä. Porissa monet olisivat tienneet Tervapadan, jos se olisi määritelty nimellä *Pikipata*. Myös Purkkis-leikkiin sisältyi erilaisia nimivaihtoehtoja kuten *Nakkipiilo* tai *Purkki*. Omassa lapsuudessani 1990-luvun lopussa Kouvolan seudulla samaista leikkiä kutsuttiin nimellä *Kurppa*. Kiinnitin huomiota myös eri loruihin siitä, mitä palloa vahtivalle etsijälle huudellaan. Kouvolassa lapset laulunomaisesti loruilivat etsijän *keittävän kuumaa puuroa*, kun taas Porissa samasta asiasta laulunomaisesti lorultiin etsijän *olevan kotikissa*. Kummallakin viittauksella lapset halusivat osoittaa etsijälle, ettei hän saa vahtia palloa jatkuvasti.

Sukupuoleen ja paikkakuntaan katsomatta pihaleikeistä pidetään ja 40% vastaajista sanoi haluavansa leikkiä niitä enemmän kuin mitä niitä nyt leikitään. Pihaleikkituntia pitäessäni lapset kommentoivat pihaleikkitunnin olleen tosi kiva. Monet myös halusivat heti pihaleikkitunnin jälkeen mennä leikkimään Purkkista välitunnille. Vaikka kyseessä olikin lähes kaikille uusi leikki, he kuitenkin innostuivat ja inspiroituivat pihaleikeistä. Parhaimmillaan lapset siis osaavat itse käynnistää ja ideoida leikkinsä. Mutta kun leikki ei käynnisty, tarvitaan aikuista tukemaan leikkiin pääsemistä innovoimalla ja kannustamalla. Aikuisen rooli onkin lapsen leikkimiseen aktivointi, innoittaminen ja inspiroiminen.⁸²

Kyselytutkimuksessani ilmeni, että pihaleikkejä leikitään eniten koulussa ja pihalla. Kouvolassa tytöt mainitsivat poikia useammin leikkivänsä pihaleikkejä koulun lisäksi myös joko oman tai kavereiden pihalla ja puistoissa. Porissa molemmat sukupuolet vastasivat leikkivänsä pihaleikkejä pihalla, mutta tytöt sanoivat poikia useammin leikkivänsä sen lisäksi pihaleikkejä myös koulussa.

Lapsilta kysyttäessä, mitä he tekevät välituntisin, suurin osa vastasi määrittelemättä sen kummemmin leikkivänsä ja pelaavansa. Lisäksi sukupuoleen ja paikkakuntaan katsomatta tuli mainintoja kavereitten kanssa oleilusta ja juttelemisesta sekä pihaleikkien leikkimisestä. Lisäksi tytöt sanoivat molemmilla paikkakunnilla voimistelevansa ja tempuillevansa.

⁸² Rintala yms. 2005, 99.

Kysyin Kaarisillan ja Mansikkamäen koulun neljännen luokan opettajilta pihaleikkimiseen liittyviä kysymyksiä sähköpostitse ennen kuin menin pitämään pihaleikkitunteja. Opettajien vastaukset korreloivat lasten vastauksien kanssa. Pihaleikkejä leikitään edelleenkin etenkin välituntisin koulussa. Opettajat ovat myös huomanneet, että läpi vuosien etenkin Kirkonrotta on lasten suosiossa paikkakunnasta riippumatta. Opettajat eivät myöskään ole huomanneet pihaleikkimisen vähentyneen uransa aikana kouluissa, mutta vapaa-ajalla kylläkin.

Lasten puheessa pihaleikkituntien aikana sekä kyselylomakkeissa nousee huoli leikkitoverien puuttumisesta ja hankaluudesta leikkiä välituntisin pihaleikkejä. Lapset sanoivat leikkiporukan kasaamisen olevan vaikeaa sekä epäselvyyden välitunneilla pihaleikeissä mukana olleesta ryhmästä. Lapset toivoivat lisää pihaleikki hetkiä, jossa porukka on valmiiksi kasassa ja ympäristö tyhjä muulta toiminnalta.

Lasten on vaikeaa muodostaa tuntemattomien lasten kanssa kaveriporukoita, kun kaikki toiminta, missä lapset ovat tällä hetkellä mukana on jollain tapaa ohjattua. 1990-2000-luvun vaihteessa nousi yleinen huoli siitä, että lapset oleilevat keskenään koulun jälkeen vanhempien vielä ollessa töissä. Lasten yksinolo määritettiin kehitysriskiksi ja turvattomuuden aiheuttajaksi, josta voisi seurata vakavia ongelmia, kuten masennusta, kouluvaikeuksia ja jopa pikkurikollisuutta ja huumeongelmia. Huolen myötä muodostui valtakunnallisesti ohjattua iltapäivätoimintaa alakouluikäisille lapsille.⁸³ Iltapäivätoiminnan myötä lasten vapaa-ajan ryhmät pihoilla ovat vähentyneet.

Lapset pitävät yhteyttä kavereihinsa puhelimen ja tietokoneen välityksellä yhä enemmän. Vuonna 2013 tehdyssä nuorten vapaa-aikatutkimuksessa selvisi, että nuorten päivittäinen yhteydenpito netitse kavereiden kanssa (56%) on jo päivittäistä puhelinyhteyttä (51%) yleisempää.⁸⁴ Alle 15-vuotiaista lähes kolme neljästä tapaa ystäviään kuitenkin päivittäin.⁸⁵ Vaikka tovereita nähdään, lapset eivät silti tunne välttämättä edes naapurilapsia lainkaan. Tuntemattomiin ei tutustua enää samalla tavalla kuin ennen.

Vaikka pihaleikkiminen näyttäisikin olevan edelleen suosittua ja sitä toivottaisiin leikittävän myös lisää, kaikki eivät niistä kuitenkaan pidä. Sekä kyselytutkimuksessa, että pihaleikkitunteja pitäessä oli muutama lapsi, jotka eivät pitäneet pihaleikeistä. Demi.fi sivustolta löytyy myös keskustelu, jossa nuoret keskustelevat leikeistä, joita he inhosivat

⁸³ Strandell 2012, 37-52.

⁸⁴ Myllyniemi & Berg 2013, 24.

⁸⁵ Myllyniemi & Berg 2013, 19.

lapsena. Keskustelussa on eniten mainittu inhokkileikeiksi juuri pihaleikkejä. Monella inhotus pihaleikkejä kohtaan on johtunut omasta epäatleettisuudesta, introverttiudesta ja epäreilusta ohjaajan asettamasta kohtelusta. Esimerkiksi nimimerkki *mandobeeno* kommentoi traumoja, joita pihaleikkiminen on hänelle aiheuttanut:

”10 tikkua laudalta. Mulle jäi traumat, kun ekaluokalla opettajan johdolla pelattiin tätä yhdellä tunnilla ulkona koulun piha-alueella, joka oli todella iso. Meitä oli 30 oppilasta ja opettaja arpoi kuka joutui jäämään siksi henkilöksi, joka yrittää saada muut kiinni. Noh, mandobeeno 7-v:hen se arpa/valinta sitten osui ja arvatkaa oliko kivaa, kun jos sai yhden tai muutaman niistä kiinni, niin niistä lopuista 30:stä ennätti kuitenkin aina tulla joku polkaisemaan ne saatanan kapulat vittuun ja eikun uusiksi. Tätä sitten kesti koko tunti, hiphip hurraa. D::::”⁸⁶

Leikkimisessä syntyneet negatiiviset vastoinkäymiset voivat luoda joillekin huonoja muistoja pihaleikkimiseen liittyen. Tällöin kyse on negatiivisesta kulttuuriperinnöstä. Lausahdus *se mikä on toiselle hyvää, toivottavaa ja ihannoitavaa, ei sitä kaikille ole*, pätee siis tässäkin. Pihaleikkimisen kuten muunkin leikin tulee olla vapaaehtoista toimintaa, jotta mielekkyys siihen säilyisi.

⁸⁶ Demi.fi keskustelu Mitä leikkejä/pelejä inhositte lapsena
<<https://www.demi.fi/keskustelut/syvalliset/mita-leikkejapeleja-inhositte-lapsena>>.

4. Pihaleikkiperinne sukupolvelta toiselle

Aineeton kulttuuriperintö saa voimansa yhteisöistä, jotka siirtävät tietoa, taitoja ja tapoja eteenpäin. Ja nämä yhteisöt määrittelevät perinteen arvon ja merkityksen. Tällaisia pihaleikkiperinnettä siirtäviä yhteisöjä on edelleen. Pihaleikkejä muistellaan vuodesta toiseen ja ne ovat monille jääneet positiivisina muistoina lapsuudesta, yhdessäolosta ja hauskanpidosta. Eri tahot haluavat ylläpitää pihaleikkiperinnettä, jotta tulevatkin sukupolvet saisivat pihaleikeistä iloa ja hyviä muistoja. Pihaleikkiperinne on arvokasta kasvatusaineistoa aikuiselta lapselle. Sen lisäksi, että pihaleikkiminen innostaa yhteistoimintaan, tuottaa iloa ja nautinto, se myös kehittää erilaisia taitoja ja lapset oppivat toimimaan ryhmässä. Leikin avulla lapsi motivoituu oppimaan ja motorinen kehitys tapahtuukin suurelta osin leikkiessä.⁸⁷ Valitettavasti lasten liikkuminen on vähentynyt vuosi vuodelta ja Tuire Autio tuokin esiin vääristyneen näkökulman lasten toiminnallisuudesta teoksessaan *Liiku ja leiki – motorista perusharjoittelua lapsille*:

*Liian usein kuulee sanottavan, että liikkuihan lapsi muutenkin. Valitettavasti moni aikuinen olettaa lapsen voivan hyvin ja olevan hyvässä kunnossa niin kauan, kuin lapsi ei valita terveydestään. Silti lapsi on usein menossa aikamoista syöksykierrettä kohti erilaisia terveydellisiä ongelmia. Tänä päivänä on houkutusia jo niin paljon, että ne karkottavat lapsen pois aktiivisesta pelistä ja leikistä. Lapsilla on ylipainoa, väsymystä, lihasheikkoutta, haluttomuutta liikkua ilman kuljetusta paikasta toiseen, jne. Elinikäinen suhde liikunnan harrastamiseen tulee usein omasta perhepiiristä.*⁸⁸

Monet syyt ovat johtaneet siihen miksi lapset eivät liiku ja leiki pihoilla enää niin paljon kuin ennen. Muuttuvat työolosuhteet muuttavat myös perhe-elämää. Hyviä puolia muuttuneissa työolosuhteissa on se, että naisillakin on tasa-arvoisemmat mahdollisuudet uran luomiseen. Työ kuitenkin vie yhä enenevässä määrin aikaa vapaa-ajasta ja myös perhe-elämästä. Työ on niin kokonaisvaltaista, että perhe-elämä saattaa asettua prioriteetti listalle vähempiarvoisena.⁸⁹ Vaikka vanhemmilla ei olisikaan aikaa

⁸⁷ Autio 2007, 17.

⁸⁸ Autio 2007, 18.

⁸⁹ Carnoy 2006, 374.

pihaleikkien leikkimiseen tai niiden opettamiseen, monet muut tahot niitä kuitenkin pitävät yllä.

4.1 Kouluilla on pihaleikkejä säilyttävä ja elvyttävä rooli

Teettämästäni kyselystä sekä opettajien kanssa keskustelusta selviää, että lapset leikkivät pihaleikkejä etenkin koulussa. Kouluilla näyttäisi olevan sekä uusia leikkejä levittävä, että perinteisiä säilyttävä ja elvyttävä rooli.⁹⁰ Kysyessäni opettajilta, käyttävätkö he opetuksessaan pihaleikkejä ja mitä pihaleikkejä he käyttävät, kaikki vastasivat käyttävänsä pihaleikkejä opetuksessaan, etenkin liikunnan opetuksessa alkulämmittelyinä. Muutama opettaja totesi käyttävänsä lajin ja vuodenajan mukaan vähän erilaisia leikkejä. Yksi opettajista sanoi käyttävänsä pihaleikkejä myös pelipäivinä. Opettajat vastasivat leikittävän lapsilla esimerkiksi Hippaa, Tervapataa, 10-tikkua laudalla, Puuhippaa, Polttopalloa, Viimeinen pari uunista ulos, Peiliä ja Kirkonrottaa. Kaarisillan koulun neljännen luokan luokanopettaja Maria Kukkamäki-Vesa kertoo myös, että heidän koulun pihaan maalattiin syksyllä 2017 Tervapataan/Pikipataan ja ruutuhyppelyyn sekä muihin pihaleikkeihin soveltuvia kuvioita, jotka innostivat lapsia leikkimään pihaleikkejä. Näitä hän sanoo käyttäneensä myös liikunnanopetuksessa. Kyselyyn vastanneista vanhemmista muutamat vanhemmat sanoivat myös käyttävänsä omassa työssään opettajana tai lastentarhanopettajan pihaleikkejä.

Opettajat ovat suunnitelleet monenlaista toimintaa, jonka avulla pihaleikkiperinnettä ylläpidetään ja vaalitaan. Mansikkamäen koulu on liikkuva koulu ja he ovatkin pyrkineet monin tavoin kasvattamaan lasten liikkuvuutta. Mansikkamäen koulun kuudesluokkalaiset on koulutettu opettajien toimesta *Liikkareiksi* eli liikuttajiksi. He leikittävät pienempiä oppilaita yhdellä välitunnilla viikossa. Kuudesluokkalaisille oppilaille on jaettu vuorot, jolloin he ohjaavat leikkejä. Kuudesluokkalaiset suunnittelevat yhdessä opettajien kanssa leikit, joita he haluavat oppilaille leikittää. Suurin osa näistä heidän valitsemista leikeistä on pihaleikkejä. Syksyksi 2017 oli suunniteltu leikittävän muun muassa Poliisia ja Rosvoa, TV-hippaa, Banaanhippaa, Polttopalloa ja Maa-meri-laivaa. Ennen ohjattua leikkihetkeä oppilaat kuuluttavat keskusradiosta koko koululle, millä pihalla leikin ohjaus alkaa, keille leikki on tarkoitettu (pienellä kentällä 1-2-luokkalaisille ja isolla kentällä 3-6-luokkalaisille) ja mikä leikki siellä alkaa. Liikkareilla on yllään

⁹⁰ Korkiakangas 1996, 232.

huomioliivit, jotta he erottuvat ohjaajaksi. Ohjaajia on kerralla noin kolme. Nämä ovat olleet suosittuja ja leikkijöitä on riittänyt.

Kaarisillan koulussa oli joulukuun 2017 alussa, Suomen itsenäisyysviikon aikana Suomi 100-teemaviikko, jossa oli erilaisia työpajoja, joissa yhdessä työpajassa leikittiin perinteisiä pihaleikkejä. Työpajaan tuli kaikki 4-6-luokkalaiset oppilaat eri vuoroissa, luokka kerrallaan. Työpajoja järjestettiin kaksi päivässä. Yksi opettaja opetti kaikille perinteisiä pihaleikkejä. Opettaja leikitti heillä muun muassa 10-tikkua laudalla, pussijuoksua ja Kirkonrottaa.

Raahessa Honganpalon koulun koulutiedotteesta ilmenee, että he ovat järjestäneet vuoden 2017 elokuun lopussa Perinneleikkipäivän lauantaille, joka korvaa kevään 2018 yhden koulupäivän.⁹¹

Opettajat ylläpitävät ja vaalivat pihaleikkiperinnettä monin eritavoin niin, että ne säilyvät edelleenkin nykylasten elämässä. Koulu on paikka, jossa pystytään saavuttamaan kaikki lapset kiinnostuksen kohteisiin tai yhteiskunnalliseen taustaan katsomatta. Opettajien merkitys pihaleikkiperinteen vaalimisessa on täten merkittävä. Opettajien ohjaamat pihaleikkihetket opettavat ja inspiroivat lapsia pihaleikkimiseen. Unohdettu pihaleikki nostetaan opetushetkessä uudelleen esiin tai ennestään tuntemattomia leikkejä opetetaan. Nämä edesauttavat sitä, että lapset leikkivät näitä leikkejä myös itsenäisesti esimerkiksi välitunneilla tai kotona. Ohjaaja onkin tärkein tekijä lasten liikunnan ohjauksessa ja oppimisprosessissa. Ohjaajan laaja-alaisella ja jäsentyneellä otteella on tärkeämpi merkitys kuin sillä, mitä menetelmää käytetään. Hyvä ohjaaja ohjaa lapsen oppimaan, ymmärtämään oppimisen merkityksen ja näkemään sen positiivisena asiana.⁹²

4.2 Lasten harrastustoiminta pihaleikkiperinteen ylläpitäjänä

Lapset harrastavat kenties enemmän kuin koskaan. Lähes kaikki kyselyyni vastannaista lapsista sanoivat harrastavansa jotain ja jotkut sanoivat harrastavansa useampaa kuin yhtä harrastusta. Eniten lapset sanoivat harrastavansa jotain liikuntalajia tai kerhotoimintaa. Kyselyssä tuli myös ilmi, että nämä tahot osaltansa ylläpitävät pihaleikkiperinnettä. Monet vastaajista vastasi leikkivänsä pihaleikkejä jossakin harrastustoiminnassa.

⁹¹ Honganpalon koulu <<https://peda.net/raahe/peruskoulut/honganpalon-koulu/k2>>.

⁹² Autio 2007, 19.

Monissa lasten liikuntaharrastuksissa käytetään osana harjoittelua esimerkiksi alkulämmittelyä jotakin pihaleikkiä, kuten hippaa tai polttopalloa. Esimerkiksi Basketball Finlandin sivuilta löytyy leikkejä ja harjoitteita harrastuksessa käytettäväksi, jossa on myös pihaleikkejä.⁹³

Myös monet kerhotoiminnat, kuten Partio, 4H-kerho ja seurakunnat käyttävät toiminnassaan pihaleikkejä. Kerhotapaamisten lisäksi he käyttävät pihaleikkejä erilaisilla leireillä. Pihaleikkien avulla muodostetaan ryhmädynamiikkaa, tutustutaan toisiin, puretaan energiaa ja ulkoillaan. Partiossa sudenpentujen kasvatusohjelmaan kuuluu yhtenä osa-alueena, että sudenpentu oppii leikkimään Suomalaisia pihaleikkejä.⁹⁴ Esimerkiksi partiowikisivuilla on esitetty liuta pihaleikkejä leikittäväksi.⁹⁵ Myös alueelliset partiot ovat jakaneet pihaleikkivinkkejä.⁹⁶ Samoin 4H-kerho opastaa ohjaajia leikittämään lapsille pihaleikkejä.⁹⁷ Seurakunnan kerhonohtajan oppaassa on myöskin liuta pihaleikkien ohjeita⁹⁸, joita ohjaajat voivat leikittää lapsille.

4.3 Perinneleikkipäiviä ympäri Suomea

Ympäri Suomea erilaiset tahot ovat viimeisen kahdenkymmenen vuoden aika järjestäneet lukuisia perinneleikitapahtumia, perustaneet hankkeita ja levittäneet pihaleikitietoutta. Kansallisesti merkittävin pihaleikkien ylläpitäjä on Perinneleikit Ry. Yhdistys on perustettu vuonna 2009 ja sen tavoitteena on ylläpitää ja elvyttää perinneleikkejä. Heidän toimintansa pääpaino on erilaisissa tapahtumissa perinneleikkien leikittäminen. Perinneleikit Ry myy myös julkaisuja, kalentereita ja muistipelejä, joihin he ovat koonneet perinneleikkejä.⁹⁹

Alueellisia pihaleikkiperinteen ylläpitäjiä on useita. Monenlaiset kunnat, kulttuuri- ja nuorisotoimet, yhdistykset ja museot ylläpitävät pihaleikkiperinnettä järjestämällä tapahtumia. Esimerkiksi Euran kunnan kulttuuri- ja nuorisotoimi ja Suomen

⁹³ Basketball Finland <<https://peda.net/hankkeet/susicampus/o79v/lkh>>.

⁹⁴ Sudenpentujen käsikirja <<https://partio-ohjelma.fi/partio-ohjelma/sudenpennut-7-9-v/suhde-toiseen/leikki/leikin-tai-pelaan-perinteista-suomalaista-pelia-tai-leikkia/>>.

⁹⁵ Partiowiki <<https://fi.scoutwiki.org/Luokka:Ulkoleikit>>.

⁹⁶ Lounais-Suomen partiopiirin Leikkien huoltokirja <http://www.lounaissuomenpartiopiiri.fi/system/files/vinkkivihko_leikkien_huoltokirja_pdf.pdf>.

⁹⁷ 4H-kerhonohtajille leikkivinkkejä <<https://www.4h.fi/tekemista/kerhot/kerhonohtajalle/leikkivinkeja-ohjaajalle/>>.

⁹⁸ Piironen 2006.

⁹⁹ Perinneleikit ry <<http://perinneleikit.fi/>>.

Vanhempienliitto sekä joukko euralaisia lastenkulttuuriyhdistyksiä on järjestänyt useana vuonna Wanhan ajan perinneleikkipäivän Tallinmäellä. Wanhan ajan perinneleikkipäivillä leikitään vanhoja perinneleikkejä. Näihin on ollut runsaasti osallistujia.¹⁰⁰

Myös lukuisat muut tahot ovat pitäneet samantapaisia perinneleikkipäiviä. Esimerkiksi kotiseutumuseot, Mannerheimin lastensuojeluliitto, 4H-kerot, seurakunnat ja päiväkodit. Vuonna 2016 Evijärvellä Väinöntalon museo, MLL ja 4H leikittivät pihaleikkejä koululaisille kahdessa koulussa. Tästä todistuksena oppilaat saivat perinneleikkidiplomin, jossa todistetaan diplomin omistajan osoittaneen taitonsa pihaleikkien osaamisessa ja on täten virallinen perinneleikkikouluttaja ja on siten velvollinen opettamaan perinneleikkejä ystävilleen ja perheelleen.¹⁰¹

Riuttalan talonpoikaismuseumo Kuopiossa on niin ikään järjestänyt heinäkuussa 2017 Perinneleikkipäivän.¹⁰² Myöskin Pielaveden seurakunnan perhekerhon 2014-2015 vuoden kausisuunnitelmissa on marraskuulle suunniteltu *Isovanhempia mukaan! Perinneleikkipäivä*.¹⁰³ Poikkitieteellinen kulttuuriyhdistys Vääräpyörä on myöskin järjestänyt Joensuussa Pekkalan kartanossa vuonna 2014 lokakuussa *10 Tikkua laudalla – perinneleikkipäivän*, jossa on leikitetty perinteisiä pihaleikkejä.¹⁰⁴ Myöskin Anna.fi keskustelussa *kankea mummo* nimimerkki kirjoittaa:

”Meidän paikkakunnalla on joka elokuu pihaleikki-ilta paikallisessa kunnan päiväkodissa. Sinne toivotaan lapsia vanhempineen ja isovanhempineen.”¹⁰⁵

Internetistä löytyy lukuisia tahoja, jotka ovat järjestäneet erinäisiä pihaleikitapahtumia ja tässä on vain murto-osa niistä. Internet on myöskin pulloillaan monia sivustoja, joista löytyy luetteloita pihaleikeistä. Esimerkiksi MML on perustanut leikkipankin, josta löytyy lukuisia leikkejä.¹⁰⁶ Pyrkimyksenä on ollut tuoda pihaleikit tutuiksi ja saada yhä useammat leikkimään pihaleikkejä.¹⁰⁷

¹⁰⁰ Suomen Vanhempainliitto <http://www.vanhempainliitto.fi/filebank/354-Liikkumismuistoja_leikit.pdf>.

¹⁰¹ Väinöntalo <<http://vainontalo.blogspot.fi/2016/05/vainon-perinneleikkipaivat.html>>.

¹⁰² Riuttalan talonpoikaismuseumon tapahtumakalenteri <<http://riuttala.fi/ajankohtaista>>.

¹⁰³ Pielaveden seurakunta

<http://www.pielavedenseurakunta.fi/documents/472703/692033/Perhekerhon+kausiohjelma+2014_2015.pdf/f8546198-0266-4aa3-a219-47bb1399daec>.

¹⁰⁴ Vääräpyörä <<http://www.vaarapyora.fi/10-tikkua-laudalla-perinneleikkipaiva/>>.

¹⁰⁵ Anna.fi <<https://keskustelu.anna.fi/threads/pihaleikkiperinne-katoamassa.1771771/>>.

¹⁰⁶ Leikkipankki <<https://leikkipankki.xn--leikkipiv-12ac.fi/haku>>.

¹⁰⁷ Helenius & Lummelahti 2013, 164.

Tämä osoittaa sen, kuinka monet tahot vaikuttavat siihen, että pihaleikkiperinnettä pidetään yllä ja sitä opetetaan sukupolvelta toiselle. Lapset törmäävät siis jatkuvasti pihaleikkeihin, ainakin joihinkin niistä. Pihaleikkihetket synnyttävät taas uusissa ihmisissä mukavia yhteisiä muistoja, joita halutaan jakaa taas jatkossakin seuraavillekin sukupolville.

5. Tutkimustulokset

Tutkimukseni tavoitteena on nostaa pihaleikit kulttuuriperintöprosessiksi, jossa tuon esiin pihaleikkien tärkeyden aineettomana kulttuuriperintönä. Pihaleikkiperinteestä on tehty hyvin vähän tutkimuksia ja siksi pyrin tutkimuksellani nostamaan pihaleikkikulttuurin esille ja todistamaan pihaleikkiperinteen kulttuurisen merkityksen ihmisille. Tutkimukseni keskeisenä päämääränä on tuoda pihaleikit esiin tärkeänä aineettomana kulttuuriperintönä. Modernisaatio uhkaa pihaleikkiperinnettä ja monet tekijät ovat vaikuttaneet pihaleikkiperinteen vähenemiseen. Kulttuuriperintöprosessissa nostetaan esiin jokin asia, joka uhkaa hävitä.¹⁰⁸ Toivon, että kulttuuriperintöprosessin myötä häviämisen alla olevat pihaleikit saavat uuden merkityksen kulttuuriperintönä.

Esitin päätutkimuskysymyksinäni: kuinka paljon ja minkälaisia pihaleikkejä nykylapset leikkivät, miksi pihaleikkiperinnettä halutaan säilyttää sukupolvelta toiselle ja ketkä pihaleikkiperinnettä edelleen vaalii. Lähestyin näitä pääkysymyksiä kolmen alakysymyksen avulla: Kuka pihaleikkejä opettaa? Onko pihaleikkien leikkiminen vähentynyt, ja jos on, mitkä ovat siihen johtaneita syitä? Vaikuttavatko kotien ja koulujen ympäristö pihaleikkimiseen?

Lähdin tarkastelemaan pihaleikkimisen kulttuurinmuutosta alakoulu-ikäisten lasten ja heidän läheistensä muistojen ja ajatusten kautta. Valitsin kohteekseni neljäsluokkaiset lapset ja heidän läheisensä Kouvolasta ja Porista. Lisäksi tarkastelin mitä yleistä keskustelua aiheesta on käyty viimeisen kahdenkymmenen vuoden sisällä ja tutkin tätä erilaisten internetin keskustelupalstojen ja sanomalehtiartikkeleiden avulla.

Pihaleikkikulttuurinmuutos näkyy etenkin siinä, kuinka maailman muuttuminen on vaikuttanut pihaleikkiperinteeseen. Muuttuva yhteiskunta muuntaa myös pihaleikkiperinnettä. Pihaleikkejä leikitään edelleen ja ne säilyvät ihmisten muistoissa sukupolvelta toiselle. Pihaleikeistä syntyneet vahvat yhteisöllisyyden kokemukset ja riemukkaat hetket halutaan siirtää nykyisille ja tuleville sukupolville ja siksi pihaleikkejä pyritään vaalimaan erilaisin keinoin.

Pihaleikit ovat tutkimuksessani osoittautuneet tärkeiksi lapsuuden ajan muistoiksi ja identiteetin muodostajiksi. Maailmaa modernisoituu, muuttuu ja teknistyy koko ajan yhä enenevässä määrin. Eläminen helpottuu, kun meillä on kaikenlaiset koneet tekemässä työtä puolestamme. On olemassa kuitenkin kone nimeltä Ihminen, joka tarvitsee

¹⁰⁸ Tuomi-Nikula & Haanpää & Kivilaakso 2013.

toimiakseen liikettä ja energiaa. Ihminen on luotu liikkumaan.¹⁰⁹ Emme voi piiloutua koneiden taakse ja nostaa käsiämme ilmaan ja luovuttaa modernisaation edessä. Meidän on sen sijaan avattava silmämme, kohdattava ongelmat ja nähdä mahdollisuudet, joita muuttuva elämä tuo tullessaan. Vain sen avulla voimme saada selville sen, miten voimme tulevaisuudessakin saada lapset kiinnostumaan pihaleikeistä.

Pihaleikkien avulla lapset oppivat edelleen monia elämässä tärkeitä taitoja, kuten sosiaalista vuorovaikutusta, tilan ja ympäristön ymmärrystä ja sen luovaa hyödyntämistä sekä lukuisia fysiologisia ominaisuuksia tasapainosta koordinaatiokykyyn. Monica Rösdtam toteaaakin osuvasti:

”Yhteiskunnan kehitys kulkee niin nopeasti, että meidän omat lapsuudenkokemuksemme eivät aina voi ohjata meitä, kun pitäisi ottaa kantaa siihen, millaisia elämisen valmiuksia nykyajan lasten on tarpeellista kehittää. Ei ole kuitenkaan mitään todisteita siitä, että nykyajan lapset kehittyisivät meihin verrattuna joidenkin toisenlaisten perusperiaatteiden mukaan. Toisin sanoen nykyajan lapset eivät näytä pohjimmiltaan olevan jollakin toisella tavalla varustettuja kuin eilispäivän lapset. Päinvastoin on paljon todisteita siitä, että inhimillinen kehityskapasiteetti on suurin piirtein sama kuin on ollut meidän esi-isillämme kivikaudella.”¹¹⁰

Olosuhteet tärkeiden elämiseen tarvittavien valmiuksien harjoittamiseen ovat kuitenkin muuttuneet. Lapsuudentila on kaventunut, eikä ulkona liikuta enää entiseen tapaan. Vanhemmat eivät myöskään kannusta lapsia ulkona liikkumiseen omalla esimerkillään. Vanhemmilla on yhä vähemmän aikaa ja energiaa olla lasten kanssa ja opettaa heille pihaleikkimistä. Aikuiset ovat lasten roolimalleja. Vanhemmat näyttävät lapsille huonoa esimerkkiä istumalla jatkuvasti puhelimen ja tietokoneen äärellä ja valittamalla huonosta säästä.

Pyrin tutkimuksellani tuomaan esiin sen, että vaikka aikuiset ovat huolissaan pihaleikkiperinteen vähenemisestä ovat he myös itse syyllisiä sen hiipumiseen. Warner Kuhfuss tuo esiin aikuisten tuoman esimerkin merkityksen lapsen leikkiin motivoimiseen:

¹⁰⁹ Autio 2007, 11.

¹¹⁰ Rösdtam 1992, 100-101.

”Kokemus osoittaa, että menetettyä leikkimiskykyä voidaan elävöittää harjoituksilla, aivan kuten sammuva ihmiselämä on palautettavissa pätevin elvytystoimin. Ensimmäinen ja tärkein edellytys on tällöin, että leikin pelastamista tahtovat aikuiset itse leikkivät mielellään. Vasta kun elävöitämme sisällämme olevan lapsen ja sen myötä leikin, voimme löytää tien lapsessa olevan leikin herättämiseen ja voimistamiseen.”¹¹¹

Ihmisen tarkoitus on jatkuva oppiminen, ja leikki on ihmisen loputtoman kehityksen väline. Leikki on ollut iän kaiken osa kaiken ikäisten ihmisten elämää. Leikki on luovuutta.¹¹² Leikki on tärkeää etenkin kehityksen vuoksi: leikin avulla opitaan, sen avulla voidaan käsitellä asioita niin että se toimii terapeuttisesti, se on tärkeää myös sosialisointin ja ymmärryksen kasvattamisen vuoksi.¹¹³

Lasten leikkimiseen tarvittavan ajan, tilan ja toverien määrä on kaventunut viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana. Koululaisten iltapäivätoiminnan tuleminen 2000-luvun vaihteessa siirsi lapset pois kaduilta ja pihoilta. Lasten puheessa pihaleikkituntien aikana sekä kyselylomakkeissa nousi huoli leikkitoverien puuttumisesta ja hankaluudesta leikkiä välituntisin pihaleikkejä. Lapset sanoivat leikkitorukan kasaamisen olevan vaikeaa sekä epäselvyyden välitunneilla pihaleikeissä mukana olleesta ryhmästä. Lapset toivoivat lisää pihaleikki hetkiä ja 40 % kyselyyn vastaajista haluaisi leikkiä niitä enemmän. Pihaleikkejä halutaan kuitenkin leikkiä ohjatusti niin, että leikkitorukka on valmiiksi kasassa ja ympäristö tyhjä muulta toiminnalta.

Koulut ovat tärkeitä pihaleikkiperinteen vaalijoita ja useat opettajat järjestävätkin oppilaille pihaleikkihetkiä koulussa. Tämän lisäksi useat tahot järjestävät erilaisia pihaleikkitapahtumia, joihin on ollut innokkaita osallistujia sankoin joukoin. Vaikka lasten leikin tila on kaventunut, löytävät lapset silti aina mahdollisuuden leikkiä. Lapset hengittävät leikkiä ja elävät siitä.

Suomesta löytyy pihaleikkimiseen liittyvää tietoa sadan vuoden ajalta. Läpi vuosisadan pihaleikkejä muistellaan lapsuusajan tärkeimmiksi leikeiksi. Sadan vuoden ajalta suosituimmat pihaleikit ovat olleet Hippa, Poliisi ja Rosvo, Kirkonrotta sekä Polttopallo.

¹¹¹ Kuhfuss 1996, 77.

¹¹² Elo & Savolainen 2000, 87.

¹¹³ Heljakka 2013, 193.

Pihaleikkien suosio ei ole vähentynyt vuosien myötä vaan päinvastoin. Pihaleikit ovat luultavasti saaneet alkunsa aikuisten seura-, hippa-, takaa-ajo- ja piirileikeistä.¹¹⁴ 1940-luvun vaihteessa leikit alkoivat siirtyä lasten ja nuorten keskusteen ja vähitellen ne hävisivät aikuisten elämästä kokonaan. Pihaleikit elivät yksin vain lasten keskuudessa ja perinne siirtyi isommilta lapsilta pinnemmille lapsille. Tänä päivänä pihaleikkiperinne elää ja kokoaa yhteen aikuiset ja lapset. Aikuiset haluavat ylläpitää pihaleikkiperinnettä sukupolvelta toiselle ja vaalivat siksi pihaleikkiperinnettä järjestämällä pihaleikki-tapahtumia, menemällä yhdessä niihin ja käyttämällä pihaleikkejä erilaisissa ohjaustilanteissa. Tulevaisuudessa pihaleikkiminen tulee varmasti jatkuman juuri edellä mainittujen toimintojen vuoksi ja etenkin siksi, että ne tuottavat iloa, niin kuin leikin kuulukin.

5.1. Jatkotutkimusehdotuksia

Tutkimuksessani keskityin nostamaan pihaleikkiperinteen kulttuuriperintöprosessiksi. Toin esiin pihaleikkikulttuurin muutokset ja niihin johtaneet syyt sekä nykytilanteen. Tutkimuksessani jäi vähemmällä huomiolle pihaleikkikulttuurin tulevaisuus. Jatkotutkimusta voisi tehdä esimerkiksi siitä, kuinka globalisaatio ja maahanmuutto vaikuttavat pihaleikkikulttuuriin. Miten pihaleikit muovautuvat tai ovat jo nyt muovautuneet eri kulttuurien vaikutuksesta, ja toisaalta millaista pihaleikkikulttuuria maahanmuuttajat tuovat mukanaan. Eri kansoilla ja kulttuureilla on omat perinneleikkinsä. Teettämäni kyselyyn vastasi muutama vanhempi, jotka olivat kotoisin jostain toisesta maasta kuin Suomesta. Nämä vanhemmat totesivat heidän kulttuurissaan olleen erilaisia pihaleikkejä, joten myös tätä voisi tutkia.

Vähemmälle huomiolla tutkimuksessani jäi myöskin pihaleikkien alkuperä. Useista lähteistä kuitenkin selviää, että Pohjoismailla on pitkälti samanlaisia pihaleikkejä. Jatkotutkista voisikin tehdä siitä ,millaisia pihaleikkejä kaikissa Pohjoismaissa on ja miten pihaleikit ovat tulleet Suomeen sekä mitä yhteisiä pihaleikkejä meillä on muiden naapurimaiden kanssa.

Pihaleikkiperinteeseen liittyvää kielellistä puolta sivusin myös hyvin vähäisesti. Minkälaisia nimityksiä leikeistä käytetään ja mistä nimitykset ovat tulleet? Mistä

¹¹⁴ Helenius & Lummelahti 2013, 163.

perinneleikkeihin tulleet laululorut ovat muotoutuneet ja millaista paikkakunnallista vaihtelua tähän liittyy.

Lapset keksivät paljon myös omia pihaleikkejä, joita tietävät vain se leikkiyhteisö, jotka sen ovat keksineet.¹¹⁵ Pihaleikkiperinteiden muuttumista ja trendejä, sekä sitä kuinka yhteiskunnassa kulloinkin valloillaan olevat asiat vaikuttavat uusien pihaleikkien keksimiseen voisi tutkia.

Tutkimuksessani toin esiin myös sen, kuinka modernisaatio on tuonut koulujen ja kotien pihoihin sekä leikkipuistoihin rakennettua ympäristöä. Luonto koetaan usein turvattomaksi ja siten huonoksi ympäristöksi lapsille. Lasten leikkiympäristön muuttuneeseen olemusta voisi tutkia ja sitä kuinka se on muuttanut lasten pihaleikkimistä. Pitäisikö tulvaisuuden kaupunkisuunnittelussa lisätä enemmän pieniä metsä- ja viheralueita ja palauttaa täten luonnonvaraisempi leikkiympäristö lapsille rakennetun ympäristön sijaan?

¹¹⁵ Karimäki 2005, 116-121.

6. Lähdeluettelo

Kaikki internet-osoitteet on tarkistettu 22.1.2018.

Aineistot

Kyselyt

Kuinka lapset ulkoilevat eri pohjoismaissa. Reima Gorpín kysely (2009). Riikkamaria Paakkunainen, Communications Manager, Reima Oy Finland yhteyshenkilönä.

Pihaleikkikysely Kaarisillan koulun ja Mansikkamäen koulun oppilaille (2017). Dunia Toropainen.

Kaarisillan koulun neljännen luokan opettajille ja Mansikkamäen koulun neljännen luokan opettajille sähköpostilla lähetetyt kysymykset Marraskuu 2017.

Osallisuustutkimus

Pihaleikitunnit Kaarisillan koulussa 21.11.2017 ja Mansikkamäen koulussa 24.11.2017. Ohjaajana Dunia Toropainen.

Opinnätetyöt

Heijari, Minna. *Ulkoleikkien keinoin lisää liikettä varhaiskasvatukseen*. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu 2014.

Henriksson, Johanna; Suopanki, Susanna. *Hengittääkö kirkonrotta? : perinteiset pihaleikit osana 5-6-vuotiaiden lasten pihaleikkikulttuuria*. Turun ammattikorkeakoulu 2000.

Hietanen, Sannariina. *”Leikithäänkö kirkonrottaa vai olemako tervapataa” Perinteisiä pihaleikkejä -tapahtuma Kolarin kirkolla 15.9.2011*. Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu 2012.

Ketola, Linda & Lakima-Terkola Nea. *Leikitäänkö kirkkistä? -lasten osallisuuden kokemuksia liikunnallisen pihapäivän suunnittelussa ja toteutuksessa*. Turun ammattikorkeakoulu 2016.

Lustig Elina. *”Pihaleikit ovat vaihtuneet tietokoneisiin” Alakouluikäisen lapsen lihavuus, miten kouluterveydenhoitaja voi siihen vaikuttaa?*. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu 2009.

Palovuori, Minna. *Miten kehittää välituntiympäristöä? Yläkoululaisten mietteitä oman koulun pihasta*. Jyväskylän yliopisto 2011.

Partinen, Susanna; Niskanen, Jenni. *Lasten vapaa-ajanviettotavat maaseudulla ja kaupungissa*. Jyväskylän yliopisto 2015.

Verkkosivut

Basketball Finland <<https://peda.net/hankkeet/susicampus/o79v/lkh>> (1.1.2018).

Elävän perinnön wikiluettelo <<https://wiki.aineetonkulttuuriperinto.fi/wiki/Polttopallo>> (22.1.2018).

Honganpalon koulun perinneleikkipäivä <<https://peda.net/raahe/peruskoulut/honganpalon-koulu/k2>> (11.1.2018).

Leikkipankki <<https://leikkipankki.xn--leikkipiv-12ac.fi/haku>> (16.1.2018).

Kaleva.fi <<http://www.kaleva.fi/juttutupa/oma-elama/vanhanajan-pihaleikit-kunniaan/315782>> (16.1.2018).

Partio. *Sudenpentujenohjelma*. <<https://partio-ohjelma.fi/partio-ohjelma/sudenpennut-7-9-v/suhde-toiseen/leikki/leikin-tai-pelaan-perinteista-suomalaista-pelia-tai-leikkia/>> (11.1.2018).

Partiowiki <<https://fi.scoutwiki.org/Luokka:Ulkoleikit>> (11.1.2018).

Pelto, Isa. Jutun toimittaja Rajala, Tuomas. Jutun asiantuntijana Perinneleikki yhdistys Ry:n Leikki-innovaattori Pelto, Isa. *Muistatko vielä kirkonrotan ja muut perinneleikit? Ne ovat edelleen pihojen hittipelejä*. OP.Media 26.06.2017. <<https://op.media/teemat/Pinnalla/Muistatko-viela-Kirkonrotan-ja-muut-perinneleikit-Ne-ovat-edelleen-pihojen-hittipeleja-fa1bd2fadc794e31a43bd9b237d498e8>> (07.01.2018).

Perinneleikit Ry. <<http://perinneleikit.fi/pihaleikit/>> (19.9.2017)

Perinneleikit keskustelu. Suomi24.fi. <<https://keskustelu.suomi24.fi/t/8169322/perinneleikit>> (12.9.2017).

Pielaveden seurakunta <http://www.pielavedenseurakunta.fi/documents/472703/692033/Perhekerhon+kausiohjelma+2014_2015.pdf/f8546198-0266-4aa3-a219-47bb1399daec> (11.1.2018).

Pihaleikkiperinne katoamassa keskustelu. Anna.fi. <<https://keskustelu.anna.fi/threads/pihaleikkiperinne-katoamassa.1771771/>> (12.9.2017).

Riuttalan kotiseutumuseon tapahtumasivut <<http://riuttala.fi/ajankohtaista>> (11.1.2018).

Suomen vanhempainliitto. *Liikkumismuistoja*. <http://www.vanhempainliitto.fi/filebank/354-Liikkumismuistoja_leikit.pdf> (10.8.2017).

Väinön talo. *Väinön perinneleikkipäivät*. <<http://vainontalo.blogspot.fi/2016/05/vainon-perinneleikkipivat.html>> (11.1.2018).

Vääräpyörä <<http://www.vaarapyora.fi/10-tikkua-laudalla-perinneleikkipaiva/>>
(11.1.2018).

4H-kerhonohjaajille leikkiohjeita
<<https://www.4h.fi/tekemista/kerhot/kerhonohjaajalle/leikkivinkkejä-ohjaajalle/>>
(11.1.2018).

Kirjallisuus

Aaltonen, Gunnar & Kuusanmäki, Lauri & Renvall, Pentti & Suolahti, Gunnar & Voinmaa, Väinö & Waris, Heikki: *Suomen kulttuurihistoria*. Jyväskylä: K. J. Gummerus Osakeyhtiö 1935.

Alasuutari, M & Karila, K: *Lapsuuden ja lapsen tulkinnat lapsikohtaisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa*. Teoksessa *Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta*. Toim. L. Alanen & K. Karila. Tampere: Vastapaino.

Antikainen, Ari: *Kasvatus, elämäntulkinta ja yhteiskunta*. Porvoo: WSOY 1998.

Autio, Tuire: *Liiku ja leiki – motorista perusharjoittelua lapsille*. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy 2007.

Carnoy, Martin: *The New Family and Flexible Work*. Teoksessa *Education, Globalization & Social Change*. Toim. Lauder, H & Brown, P & Dillabough, J & Halsey, A.H. New York: Oxford university press 2006.

Elo, Pekka & Savolainen, Juha: *Leikki, sivistys ja arvostelukyky*. Teoksessa *Kulttuuriperinnön kauneus, hyvyys ja totuus*. Toim. Elo, P. & Järnefelt, H. & Linnanmäki, S. & Melanko, K. F.G.Lönnberg 2000.

Helanko, Rafael: *Turun pihayhteisöt ja pihaleikit 1*. Turku: Turun yliopiston sosiologia laitos 1969.

Helanko, Rafael: *Turun pihayhteisöt ja pihaleikit 2*. Turku: Turun yliopiston sosiologian laitos 1969.

Helanko, Rafael: *Lounais-suomen pihaleikkejä 1*. Turku: Turun yliopiston sosiologian laitos 1970.

Helanko, Rafael: *Lounais-suomen pihaleikkejä 2*. Turku: Turun yliopiston sosiologian laitos 1972.

Helanko, Rafael: *Lounais-suomen pihaleikkejä 3*. Turku: Turun yliopiston sosiologian laitos 1973.

Helanko, Rafael: *Pihaleikkien systematiikka*. Turku: Turun yliopiston sosiologian laitos 1973.

- Helanko, Rafael: *Keski-Suomen pihaleikkejä 1*. Turku: Turun yliopiston sosiologian laitos 1975.
- Helsnko, Rafael: *Keski-Suomen pihaleikkejä 2*. Turun yliopiston sosiologian laitos 1976.
- Helenius, Aili & Lummelahti, Leena: *Leikin käsikirja*. Ps-kustannus 2013.
- Heljakka, Katariina: *Principles of adult play(fulness) in contemporary toy cultures. From Wow to Flow to Glow*. Pori: Brand ID Oy 2013.
- Huizinga, John: *Leikkivä ihminen. Yritys kulttuurin leikkiaineksen määrittelemiseksi*. Toinen painos. Porvoo: WSOY 1967 [1944].
- Jokinen & Saaristo: *Suomalainen yhteiskunta*. Helsinki: WSOY 2002.
- Jurvakainen, Vuokko & Lahti, Saara & Valander Veera: *Liikuntaleikkikirja 66 leikkiä liikunnanopetukseen*. Helsinki: Opetushallitus 2014.
<https://liikkuvakoulu.fi/sites/default/files/liikuntaleikkikirja-66_leikkia_opetukseen.pdf> (01.01.2018).
- Karimäki, Reeli: *Kuvitellut ja todelliset leikkipaikat*. Teoksessa *Leikkikentiltä. Lastenperinteen tutkimuksia 2000-luvulta*. Toim. Saarikoski, Helena. Helsinki: SKS 2005.
- Korikiakangas, Pirjo: *Muistoista rakentuva lapsuus*. Vammala: Vammalan kirjapaino Oy 1996.
- Koskela, Hille. *Pelkokierre. Pelon poitiikka, turvamerkinnot ja kamppailu kaupunkitilasta*. Tampere Gaudemus 2009.
- Kuhfuss, Warner: *Leikki ja lapsi*. Teoksessa *Anna lapsen leikkiä*. Toim. Jantunen, Timo & Rönneberg, Paula. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy 1996.
- Lahti, Pirkko: *Lapsen kasvuympäristö*. Teoksessa *Lapsuuden rakennettu ympäristö 2001 Euroopan rakennusperintöpäivät*. Toim. Ivars, Marja. Finnreklama Oy 2001.
- Lounais-Suomen partiopiirin leikkien huoltokirja
<http://www.lounaissuomenpartiopiiri.fi/system/files/vinkkivihko_leikkien_huoltokirja.pdf> (11.1.2018).
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto: *Leikkipäivä*. 2017, <<https://www.xn--leikkipiv-12ac.fi/>> (1.1.2018).
- Moisio, Sami: *Valtio, alue, politiikka. Suomen tilasuhteiden sääntely toisesta maailmansodasta nykypäivään*. Jyväskylä: Bookwell Oy 2012.
- Myllyniemi, Sami & Berg, Päivi. *Nuoria liikkeellä! Nuorten vapaa-aikatutkimus 2013*. Kopijyvä 2013.
- Ojanen, Kaija: *Lapsella on oikeus hyvään ympäristöön*. Teoksessa *Lapsuuden rakennettu ympäristö 2001 Euroopan rakennusperintöpäivät*. Toim. Ivars, Marja. Finnreklama Oy 2001.

Piironen Taru & Mikko (toim.): *Sankarit. Kerhohjaajan käsikirja 2006-2007*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy 2006.

Rintala, Pauli & Ahonen, Timo. Cantell, Marja & Nissinen, Anu (toim.): *Liiku ja opi. Liikunnasta apua oppisvaikeuksiin*. Ps-kutstannus Opetus 2000. Keuruu: Otava 2005.

Rödström, Monica: *Lapsen kehitys 7-12 vuotta*. Keuruu: Otava 1992.

Strandell, Harriet: *Lapset iltapäivätoiminnassa. Koululaisten valvottu vapaa-aika*. Helsinki: Gaudeamus. Tallinna: Tallinna Raamatutrukikoda 2012.

Strandell, Harriet & Haikkola, Lotta & Kullmanm, Kim (toim.): *Lapsuuden muuttuvat tilat*. Jyväskylä: Bookwell Oy 2012.

Talve, Ilmar: *Turun, Rauman ja Salon nykyisistä lastenleikeistä*. Teoksessa *Kalevalaseuran vuosikirja 47*. Porvoo: WSOY 1967.

Talve, Ilmar 2012 [1979]: *Suomen kansankulttuuri*. Vantaa: Hansaprint Oy 2012.

Tuomi-Nikula, Outi & Haanpää, Riina & Kivilaakso, Aura: *Mitä on kulttuuriperintö*. Helsinki: SKS 2013.

Vilko-Riihelä, Anneli & Laine, Vesa: *Mielen maailma 2 Kehityspeykologia*. WSOY 2006.

Virtanen, Leea: *Loppuvatko leikit?* Teoksessa: *Pelit ja leikit. Kalevalaseuran vuosikirja 61*. Toim. Laaksonen, Pekka. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura 1981.

Virtanen, Leea: *Suomalainen kansanperinne*. Porvoo: WSOY 1999.

Ilmakuvat

Maanmittauslaitos: karttapaikka.fi 11.1.2018.

Kuvat

Kaikki kuvat Dunia Toropainen.

Liitteet

Liite 1. Kysely

Pihaleikkikysely

Tämä kysely on osa Pihaleikit kulttuuriperintöprosessina tutkimusta, jossa tutkitaan paljonko pihaleikkejä leikittää tänä päivänä, mitä pihaleikkejä leikittää ja ketkä pihaleikkejä vaalii. Kysymyksiin vastaaminen vie vain hetken. Kysymykset on jaoteltu kahteen osaan. Ensimmäisen sivun kysymykset on tarkoitettu oppilaille ja toisen sivun kysymykset on tarkoitettu oppilaiden vanhemmille, isovanhemmille tai muille läheisille aikuisille. Voitte täyttää kyselyn yhdessä ja keskustella samalla pihaleikeistä.

Jos teillä tulee jotain lisäkysymyksiä tutkimukseeni liittyen vastaan niihin mielelläni

Dunia Toropainen
dmfhao@utu.fi
Kulttuuriperinnön maisteriopiskelija, Turun yliopisto

Kysymykset oppilaille

Mikä on ikäsi?

- 9
- 10
- 11

Sukupuoli

- Tyttö
- Poika
- Muu
- En halua vastata

Millä paikkakunnalla asut?

- Kouvola
 - Pori
 - Muu mikä?
-

Asutko

- Omakotitalossa
 - Rivitalossa
 - Kerrostalossa
 - Muussa, missä?
-

Onko kotisi lähellä leikkipuistoa?

- Kyllä
- Ei
- En osaa sanoa

Onko kotisi lähellä metsää?

- Kyllä
- Ei
- En osaa sanoa

Mitkä kaikki näistä pihaleikeistä on sinulle tuttuja?

☐ Hippa	☐ Purkkis
☐ Parihippa	☐ Peili
☐ Ketjuhippa	☐ Väri
☐ X-hippa	☐ Maa/Maan valloitus
☐ Tv-hippa	☐ Polttopallo
☐ Banaanhippa	☐ Tervapata
☐ Poliisi ja rosvo	☐ Muita pihaleikkejä?
-
- Kuurupiilo/piilosilla
- Kymmenen tikkua laudalla
- Kirkonrotta

Tykkäätkö pihaleikeistä?

Leikitkö pihaleikkejä?

Kyllä

En

Jos vastasit kyllä, mitä pihaleikkejä leikit?

☐ Hippa	☐ Purkkis
☐ Parihippa	☐ Peili
☐ Ketjuhippa	☐ Väri
☐ X-hippa	☐ Maa/Maan valloitus
☐ Tv-hippa	☐ Polttopallo
☐ Banaanhippa	☐ Tervapata
☐ Poliisi ja rosvo	☐ Muita pihaleikkejä?
-
- Kuurupiilo/Piilosilla
- Kymmenen tikkua laudalla
- Kirkonrotta

Keiden kanssa leikit pihaleikkejä?

- Kavereiden
- Sisarusten
- Vanhempien
- Isovanhempien
- Joidenkin muiden kanssa, kenen?
-

Missä leikit pihaleikkejä?

Jos vastasit ei, miksi et leiki pihaleikkejä?

Haluaisitko leikkiä enemmän pihaleikkejä?

Kauan vietät aikaa ulkona koulun jälkeen?

- En yhtään tai hyvin vähän
- Puoli tuntia (30min)
- Tunnin (1h)
- 1-2 tuntia
- 2-3 tuntia
- 3 tuntia tai enemmän

Kenen kanssa vietät aikaa ulkona?

- Kavereiden
- Sisarusten
- Vanhempien
- Isovanhempien
- Lemmikin
- Muiden, kenen?

Mitä teet kun olet ulkona?

Mitä teet välitunnilla?

Harrastatko jotain, mitä?

Mitä muuta teet harrastusten lisäksi koulun ulkopuolisella ajalla?

Haluatko kertoa vielä jotain pihaleikeistä?

Kysymykset oppilaiden läheisille

Mikä on suhteesi oppilaaseen

- Vanhempi
- Isovanhempi
- Muu mikä?

Millä vuosikymmenellä olet syntynyt?

- 1990
- 1980
- 1970
- 1960
- 1950
- 1930
- 1920
- 1910

Sukupuoli

- Nainen
- Mies
- Muu
- En halua vastata

Millä paikkakunnalla olet asunut lapsuutesi?

Asuitko lapsena

- Omakotitalossa
- Rivitalossa
- Kerrostalossa
- Muussa, missä?

Millä paikkakunnalla asut nyt?

Asutko nyt

- Omakotitalossa
 - Rivitalossa
 - Kerrostalossa
 - Muussa, missä?
-

Mitkä näistä pihaleikeistä on sinulle tuttuja?

☐ Hippa	☐ Purkkis
☐ Parihippa	☐ Peili
☐ Ketjuhippa	☐ Väri
☐ X-hippa	☐ Maa/Maan valloitus
☐ Tv-hippa	☐ Polttopallo
☐ Banaanihippa	☐ Tervapata
☐ Poliisi ja rosvo	☐ Muita pihaleikkejä?
-
- Kuurupiilo/piilosilla
 - Kymmenen tikkua laudalla
 - Kirkonrotta

Mitä pihaleikkejä leikit lapsena?

☐ Hippi	☐ Purkkis
☐ Parihippa	☐ Peili
☐ Ketjuhippa	☐ Väri
☐ X-hippa	☐ Maa/Maan valloitus
☐ Tv-hippa	☐ Polttopallo
☐ Banaanhippa	☐ Tervapata
☐ Poliisi ja rosvo	☐ Muita pihaleikkejä?
☐ Kuurupiilo/piilosilla	
☐ Kymmenen tikkua laudalla	
☐ Kirkonrotta	

Oletko opettanut lapselle/lapsille pihaleikkejä?

- Kyllä
- En
- En osaa sanoa

Kuinka tärkeinä pidät pihaleikkejä?

	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
En ollenkaan tärkeinä	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Erittäin tärkeinä

Leikitkö vielä pihaleikkejä?

- Kyllä
- En

Jos vastasit kyllä, keiden kanssa leikit, missä leikit ja kuinka usein leikit pihaleikkejä?

Millaisia muistoja sinulla on pihaleikkeihin liittyen?

Haluatko vielä kertoa jotain pihaleikkeihin liittyen?

Liite 2. Luokanopettajilta kysytyt kysymykset

1. Oletteko huomanneet leikkivätkö lapset pihapelejä välituntisin?
2. Jos leikkivät, mitä pihaleikkejä olette huomanneet heidän leikkivän?
3. Onko mielestänne pihaleikkien leikkiminen vähentynyt välituntisin uranne aikana?
4. Oletteko itse käyttäneet opetuksessa pihaleikkejä, esimerkiksi liikuntatunneilla?
5. Jos olette, mitä pihaleikkejä olette lapsille pitäneet ja missä yhteydessä?
6. Haluatteko kertoa jotain muuta pihaleikkeihin liittyen?